EESTI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU
Ep 1802 II

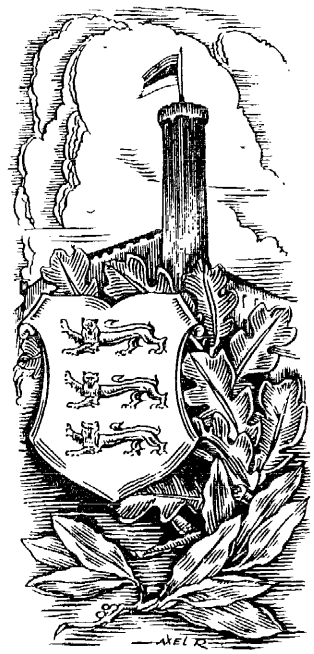
Eesti Vabariigi 82. aastapäeval tervitame Vabadussõja veterane, kaasvõitlejaid ja kõiki rahvuskaaslasi!

„Võitleja" toimetus ja talitus

VÕITLEJA

Nr.1 (451) 49. aastakäik | ÜLEMAAILMNE EESTI SÕJAMEESTE JA VABADUSVÕITLEJATE HÄÄLEKANDJA | Jaanuar/veebruar 2000

Eesti Vabariik 1918–2000

Sa sündisid tules ja töös,
mu murelik Maarjamaa.
Taevalagi oli tahmas ja nões
ning leekides külad ja laas.

Suitsupuzasid ristati taeva
heitis aastasadade tuul.
Kui lapsesaamise vaevas
sul verre hammustet huul.

Ja aastatuhande higi
kui janune rukmikus põld.
Kuid tõde jäi sinu ligi
ka siis, kui sind pikne lõi.

Kokkupigistet puserdi kambad
Kangekaelsem su töemeel.
Sinu mõtted kui kaljukambad
maha langesid teiste eel.

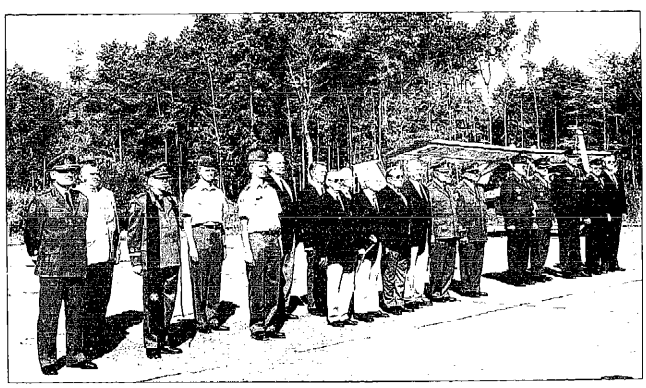
Aastatuhanded on sinu kätes,
pea vastu, rahvas ja maa!
Eestis voolab su eluläte.
Hoia kinni! Nii kaua kui saad!

Henrik Visnapuu „Pea vastu"

Su Põhjamaa päikese kullast,
Su õhust, su veest ja su mullast
Ma sündisin, kodumaa!
Su metsad, su taevas ja meri
On soonte sees kõnelev veri,
:,: Mis tänab sind lõpmata. :,:

Mu Looja sind kaitsku ja kandku,
Sull' rahu ja õnnistust andku,
Te- arm olgu sinuga!
Jää õitsema aegade meres,
Riik Põhjamaa riikide peres,
:,: Sa, Eesti, mu kodumaa. :,:

M. Unives / T. Vettik

Eesti lennuväe lipu õnnistamine.
Vasakult, esimene kindral-ltn. Laaneots, endine Kaitsejõudude staabiülem, kolmas kol.-ltn. Tõnis Nõmmik, Kaitsejõudude peakaplan.

Me kohtume jälle

Vaikselt voolas ojakene pühas rahus,
Õhtune päike eemal metsa taha vajus.
Kuu kuldas taeva laotusel uinuvat maad,
kuidas sa seda kõike unustada saad.

Sinimägedel vabana õitses pääsusilm,
sangarite verega kustus elujõud ja temagi ilm.
Vihmapisar niisutab janunevat mullapinda,
Suure Risti all auline vaikus — võid rahu leida.

Kes sundis siin venda vihas venna vastu,
tea sinagi, kuhu võid siin astu.
Lõikuse kuul ümbruses metsad kohavad,
tuule-iilis kaugustest nemad tulevad.

Sõber kes siia jäi, vaikselt ulatab sulle käe,
sa tunned hetkel, kuigi sa teda ei näe.
See tundmata jõud võib sõpru ühendada,
neid kel' ei olnud raske end ohverdada…

Elvine Osko
n-na Türnpuu

Vabadussõja alguse aastapäeva tähistamine Torontos, Kanadas

„Keldrimäe" lahingut Narva lähistel loetakse Eesti Esimese Vabadussõja alguseks. Sellest on möödunud juba 81 aastat. Alates 1953.a. on seda tähtpäeva tähistatud piduliku aktusega Toronto Eesti Majas, Kanadas. Seekordse ürituse üldkorraldajaks oli Eesti Vabadusvõitlejate Liit, koostöös Eesti Keskнõukogu Kanadas, Toronto Eesti Maja, Toronto Eesti Selts ja Ülemaailmse Eesti Vabadusvõitlejate Keskuse toetusel toimus sel aastal pidulik kontsertaktus 4. detsembril Toronto Eesti Majas.

Kogunenud oli sadakond inimest. Teadustajaks oli Lennuväepoiste Klubi esimees Guido Toming, saali oli dekoreerinud William Mandra. Kell kaks tegi „Estonia" orkester Volli Gustavson'i juhtimisel algust Eduard Tamm'e „Piduliku Eesti marsiga".

Järgnes avasõna Eesti Vabadusvõitlejate Liit Kanadas esimees, Raimond Tralla'lt, kes tervitas aktusele tulejaid ja meenutas lühidalt ajalugu. Ta ütles teretulemast seitsmele EV ohvitserile, kes praegu täiendavad endid „Camp Bordenis", Kanada sõjakoolis. Ohvitsere tutvustas saalisistujaile ksv. Ülo Tamre. Aktusel osalesid kaptenid Urmas Paju, Viru Üksik Jalaväe pataljon, Ahti Kurvits, Kuperjanovi Üksik pataljon, Egon Müür, Piirivalve Amet, leitnant Toomas Uustal, Kalevi Üksik Jalaväe pataljon, noorem-leitnandid Peeter Parts, Viru Üksik Jalaväe pataljon ja Roland Tõnisson, Sidepataljon; ning lipnik Janek Järve, Kaitsejõudude peastaap.

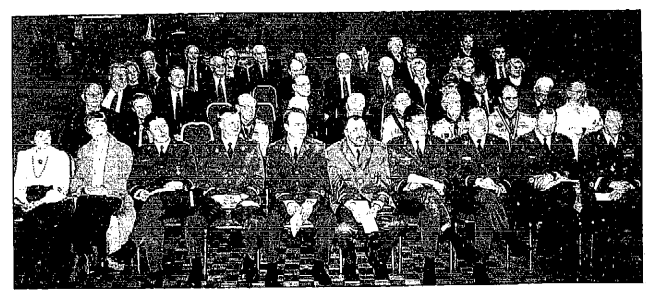
Õp. Kersti Kimmel luges pühakirja kohad Luuka evangeeliumist 19:40 ja Johannese Ilmutuse raamatust 2:19 ning ütles: „Elukroon on võidukroon, mis kuulub meie vapratele sõjameestele, kes oma vere hinnaga võitsid rahvusliku iseseisvuse Eesti rahvale Jumala tõotuse järele, mida lugesime pühakirjast. Vabadussõja võitlus on üks särav peatükk Eesti rahva ajaloos, mida võib iseloomustada rahvalauliku sõnadega: „Vaid jonnis, ootamise vihas, on suureks kasvanud eesti hing." Meie Vabadussõda jääb selleks konkreetseks tõendiks. Ränkades lahingutes tõrjuti vaenlaste väed Eesti pinnalt. Selles sõjas võideli esmakordselt tervikuna ühise rahvusliku keskvõimu korraldusel ja ühe väejuhi juhtimisel. Nõnda võitis eesti rahvas endale vabaduse, riikliku iseseisvuse ja peremehe õiguse, mis oli rajatud kindluse, julguse ja ausameelsusele. Oleme igavesti tänuvõlglased vabadussõjalastele. Jäägu pühaks nende mälestus! Meie ei tohi iialgi unustada, et Eesti rahva saatus, vabadus ja õigus on Jumala pühad kingitused, mis jäävad püsima ainult Issanda suurest armust.

Sellejärel alandati endid mälestuspalveks ja palve järel toimus leinaseisak langenute mälestuseks, mille kestel Lydia Tori kandis ette oma kirjutatud luuletuse „Vabadussõja taustal" esiettekandes. Enne aktusekõnet mängis „Estonia" orkester Uno Koogi seatud popurrii „Vanad sõdalased."

Külaliskõnelejat Eestist, Eesti Kodutütarde peavanemat Anne Eenpalu, tutvustas Eesti Invaliide Toetava Naisringi Torontos esinaine Helju Salumets. Anne Eenpalu on sündinud 31. jaanuaril 1954.a. Venemaal, Tomski oblasti, Tsainski rajooni, Andrejevka küla küüditatute perekonnas. Tema perekonnal lubati pärast 19-teist aastast metsatööd 1959.a. tagasi pöörduda Eestisse. Anne lõpetas Pärnu IV Keskkooli ning pärast seda töötas lasteaia kasvatajana ning siis kultuuri aladel. Kultuuri alase kõrghariduse sai ta Leningradis. Pärast seda töötas 1984–1994.a. Eesti Raadios teadustajana ja tegi ka saateid. 1992.a. asus taastama vanaisa Karl Eenpalu „Hellema" talu Arukülas, Harjumaal. Koos oma 17-aastase pojaga on nad viljakandvaks kujundanud 20 ha „Hellema" talu maad, kus on korraldatud seitse üleriigilist perenaiste ja perepäeva ning aastapäeva vastuvõtt Kodutütardele. Talu peahoones on avatud püsiekspositsioon maakodude rajamisest ja eesti elu kujundamisest aastatel 1917–1941. 1992–1994.a. oli Anne Eenpalu „Memento" Tallinna Ühenduse esinaine, 1994–1996.a. töötas Riigikogu juurde moostatud ajutise komisjoni konsultandina, 1998.a. oli Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilashosteli direktor ning alates 1999.a. Kodutütarde peavanem. Ta on andekas ja aktiivse eluhoiakuga eesti naine. Kodutütarde vormis Anne Eenpalu pidas väga huvitava ja emotsioonide rikka kõne „Naiste panus Eesti Vabadussõjas". Kõneleja sai tänutäheks rinda lillekimbukese.

Pärast aktusekõnet anti sõna Toronto EVÜ esimees Raffi Moks'ile, kes ütles, et meie maa on olnud aastasadu ihaldusobjektiks võõrastele. Vababadussõjas langes 5000 meest, haavata sai 12 000, kustumata austus neile, kelleta poleks olnud Eesti

(Järg. lhk. 9)

Osa aktuse publikust, ees vasakult esinejad prd. Hilda Sepp ja Valve Tali, eesti ohvitserid, kes võtsid osa sõjaväe õppustest Kanadas.

Ülemaailmne eesti sõjameeste ja vabadusvõitlejate häälekandja

„VÕITLEJA“

Väljaandja: Sihtasutus „Võitleja“

Esimees-peatoimetaja: A. Jurs, 29 Burke Ave., Brantford, Ont., Canada, N3S 6V5. Ülemaailmse Eesti Vabadusvõitlejate Keskuse esimees. Tel.: (519) 753-3089.

Teg-vtoimetaja: E. Lindaja, 47 Fielding Cres., Hamilton, Ont., Canada L8V 2P3. Tel.: (905) 383-0038, faks: (905) 383-0038, mobiiltel.: (905) 730-3375.

Toimetuse kolleegium: A. Kängsepp, R. Milk, P. Osko, E. Reinas ja R. Tralla.

Majandusjuht P. Osko. Ajaleht „Võitleja“ postiaadress: 958 Broadview Avenue, Toronto, Ont., Canada, M4K 2R6. Rahatšekid saata „Võitleja“ nimele.

„Võitleja“ esindajad: USA-s: Ylo Anson, Boston Hill Rd., Andover, CT, 06232, USA. Inglismaal: Heino Linsi, 7 Orlando Road, Leicester LE2 1WN, England. Austraalias: Leo Laanemaa, 19 Fitzgerald Cres., Strathfield South, N.S.W. 2136, Tel. (02) 9642 4045. Eestis: Hugo Avila, Mulla põik 4-7, Tallinn EE0006, Tel. (02) 472 303.

Autori nime või nimetähega varustatud kirjutiste sisu eest vastutavad autorid ise.

„Võitleja“ ilmub kuus korda aastas.
Aastatellimine: 25.00 dollarit Kanada rahakursi alusel

“THE COMBATANT”

ESTONIAN BI-MONTHLY
Published by “Võitleja”, 958 Broadview Avenue, Toronto, Ont. Canada M4K 2R6
Faks: (905) 383-0038
E-mail: ELindaja@aol.com

AASTA 2000

Nüüd, mil aasta 2000 on käes, näib elu olevat enam-vähem sama, kui möödunud aastal. Kõik mida ajalehed, ajakirjad ja televisiooni saated teatasid ning hoiatasid, ei toimunud. Põhja-Ameerika teadete agentuurid hoiatasid aasta 2000 „pisilase Y2K“ eest, see pidi tekitama segaduse arvutite süsteemides ning panema seisma elektrivoolu tootmise, liikluse, eriti lendamise, panganduse jne. Lihtsalt pidi tulema majanduslik kaos.

Need probleemid tekkisid sellest, et arvutid märkisid aasta arve kahe viimase numbriga, aasta 1998 oli ainult 98, nii siis oleks pidanud uus aasta olema 00. Imelik, et see oleks olnud nii suur probleem? Kuid arvutid ei teadnud kas see aasta 00 on 1900 või mõni teine 00-lidega lõppev aasta. Tänapäeval nägime, et midagi erilist ei juhtunud, isegi pangad töötavad korralikult ja Kanada valitsus otsustas, et oleme „võitnud Y2K pisilase“. Andmete kohaselt raiskasid eraettevõtted ja valitsused aasta arvude ümberkorraldamisega tohutuid suuri summasid. Tundub, nagu oleksid need arvutite probleemid sihilikult teatud firmade poolt ülespuhutud, et saada suuri vahekasusid.

Arvutite tööstused kasutavad erinevaid programme ja süsteeme mis ei sobi üksteisega, et hoida tarbijad oma „käpa all“. See on nähtav eriti majanduse alades, kus väga palju tööd tehakse arvutitega ja oleks tähtis, et need masinad üksteisest „arusaaksid“ ning korralikult koos töötaksid.

Aasta 2000 ei tohiks tuua erilisi muudatusi. Too arv on seotud ju Kristuse sünniga, näitab ristiusuliste mõtteviisi, mis maailmas on kõige suurem usulahk oma mõjuvõimsusega, eriti Euroopas. Kuna ristiusk andis hingerahu ja lootust, arenesid Euroopa rahvad kiiremini kui inimkond teistes maailmajagudes, mis aitas kaasa selle usu laienemisele teiste rahvaste hulgas.

Need erinevad usulahud õpetavad oma moodi arusaamist Jumalast, õigusest ja elamise kommetest ning määritlesid ka aastaarvude numbrid erinevalt. Buda usuliste aasta on tänavu 2643, moslemitel 1429, hindudel 1921, hiinlastel 4697, Etioopias on aasta arvuks 1993, Meganis 5119 ning heebrealastel 5760.

Maailmas on üldisel, rahvusvahelisel kasutusel, siiski aasta numbrina 2000, see on oluline majanduslikel, liikluse ja teistel põhjustel, et kogu maailm kasutaks samasugust aasta tähistamist.

See aastatuhande algus on toonud meile, siin Kanadas, Lõuna-Ontarios väikseid muudatusi, peamiselt kliimas. Jõulude ajal sadas natukene lund, mis aga kiiresti jällegi sulas kõrge temperatuuri tõttu. Nüüd aga uus külmalaine maad võtmas.

Mis meid, endisi sõjamehi-vabadusvõitlejaid eriti rõõmustab on see, et aastal 2000 on meie isademaa taas iseseisev vabariik. Need, sõjakaaslaste ohvrid, mis toodi Teise maailmasõja kestel, on olnud alati meie südametes. Ometi kord lagunes see ebainimlik riigikord ja Eesti on jälle vaba!

Loodame, et maailmas inimsugu areneb ja senised hirmu- ning vägivalla teod ei korduks. Et meiegi isademaa saaks vabana rahus elada praegu kui ka järgmisel aastatuhandel.

Head uut aastat kõigile soovides „Võitleja“ pere nimel!

A.J.

VABADUSVÕITLEJAD JÄLLE „TULE ALL“

Nagu endine Idapatajoni võitleja Emil Alesma, Viljandist, ütles, et minu jaoks ei ole Teine maailmasõda veel lõppenud!

Ajaleht „Sakala“ andmetel kaebas kunagine miilitsa informaator Dimitri Toomast kohtusse kolm sõjameeste ja represseeritute ühingu liiget, kes olevat nimetanud teda Nõukogude julgeoleku agendiks.

Kolm aastat tagasi kustutati Toomast Eesti Sõjameeste Sakala Ühingu nimekirjast ja ei võetud ka kohaliku represseeritute ühingu liikmeks, kuna selgus, et ta oli olnud miilitsa informaator.

Kohtusaalis ütles Toomast, et ta oli küll 1947. aastast olnud tollase miilitsa informaator, kuid see ei tegevat teda veel julgeoleku agendiks ja pealegi olevat ta teatanud oma tegevusest praegusele kaitsepolitseile.

Au ja väärikuse solvamise eest kohtu alla antud Eesti Sõjameeste Sakala Ühingu aseesimees Emil Alesma ning represseeritute organisatsiooni juhatuse liikmed Siim Mandre ja Samuel Sooväli jäid kohtus seisukohale, et ka miilitsa informaatorid olid Nõukogude ajal julgeoleku agendid.

Eesti Sõjameeste Sakala Ühing tegi oma otsuse, Toomast nimekirjast kustutada Eesti Vigastatud Sõjameeste Ühingu info põhjal, milles Tallinna Keskarhiivi andmetel selgus, et Toomast on tegutsenud agendina. Samade andmete põhjal keeldus ka represseeritute ühing teda oma liikmeks võtma.

Toomast nõuab kolmelt vastaselt oma au ja väärikuse solvamise eest EKK 45 000 ja nende avaldatud andmete ümberlükkamist.

Maakohtus tunnistajaks olnud endine Pärnu poliitvangide ühenduse liige Ilmar Vihmann, kes oma organisatsiooni ülesandel oli korraldanud juurdluse, arvas, et Toomasti tegevus julgeoleku agendina ei ole tõestatud. Toomast'ist olevat saanud informaator ähvarduse alusel.

Kohtunik Toomas Lillsaar ütles, et on tegemist komplitseeritud kohtuasjaga. Ta saatis kõik materjali kaitsepolitseile, küsimusega kas nende arvates on Toomast tegutsenud kunagi julgeoleku agendina? Kohus teeb selle info põhjal otsuse.

Emil Alesma arvates ei ole Toomasti sarnaseid ainult üks vaid sajad!

Teise sarnase süüdlaste leidmise aktsiooniga on alanud ka Kanada valitsus. Siin ei ole uurimuse all julgeoleku agendid vaid vabadusvõitlejad. Nimelt avaldas Kanada saatkond Tallinnas mitmes eesti ajalehes kuulutuse, milles taheti saada infot Teise maailmasõja aegse Saksa okupatsiooni ja sõjategevuse kohta Eestis. Kuna uurimise all paistab olema ka Omakaitse, siis peab tegemist olema peamiselt eestlastega. Huviobjektiks on Eesti Julgeolekupolitsei tegevus Tallinnas, Haapsalus ning Võrus, Tallinn-Nõmme politseiosakond, Tartu Kooduslaager ning Tartu ja Mustvee Omakaitse üksused 1941.a. suvel.

Toronto Eesti Seltsi esimehe Toomas Merilo järelpärimisele kuulutuste suhtes vastas Kanada saadik, et tegemist olla sõjakurjategijate jälitamisega. See uurimise töö pidi olema kooskõlas Eesti ja Kanada valitsuste lepinguga, mis olevat allakirjutatud juba 1992. aastal.

Jääme ootama millal Eesti valitsus hakkab uurima eestlaste piinajate, küüditajate ning tapjate tegusid Nõukogude ajal. Või olid need „töörahva vaenlased“ ja väärisid oma saatust?

E. Lindaja

OHVITSERIDEKOGU UUS ALGATUS

Eesti Ohvitseridekogu Kanadas, kelle igakuised kokkutulekud kuu esimesel neljapäeval kell 12 päeval Toronto Eesti Majas on kestnud juba mitu aastat, alustas esimehe ERU kolonel Herk Visnapuu initsiatiivil uue ideega, mis seisab mõne aktuaalse teema käsitlemises lühireferaadina kas oma liikme või kutsutud külalise poolt.

Uue aasta esimeseks referendiks 6. jaanuaril oli Tiiu Kristina Võhma-Visnapuu. Tiiu on pärit eesti ohvitseri perekonnast, olles sündinud pagulaslaagris Saksamaal. Elukutselt on ta ärinduspsühholoogia magister, töötades juhtival kohal „firma“ Feldman Gray and Associates juures.

Omavahelise arutluse teemaks oli: „Kuidas elada vähemalt sajani või veelgi kauem.“ Teema võis aastaid tagasi olla utoopiline, on aga inimese eluea pikenemisega muutunud reaalseks. Ohvkogu üks liikmeist astub paari kuu pärast üle sajanda eluaasta läve ning ühiskonnas nii kõrge sünnipäeva pühitsemine pole enam erakordne.

Tiiu Võhma retsept pikaks eluks oli lühike. Otsusta, et elad sajani. Unusta, et oled vana. Ole alati optimist. Väldi pinget. Hoia end vaimselt ja füüsiliselt vormis. Tee sporti ja mingisugust tööd. Õpi midagi uut (elektronarvuti, e-mail). Leia aega perekonna ja sõprade jaoks. Ole kursis uute saavutustega ühiskonnas, teaduses ja uuringutega, mis selgitavad pika eluea saladusi.

Kõigi eeltoodud punktide üle oli elav arutelu referendi juhtimisel. Järgmine kokkutulek toimub neljapäeval, 3. veebruaril 2000.a. kell 12 päeval samas kohas.

Ervin Aleve

Ohvitserid arutamas pika eluea saladusi.
Taamal referent proua Tiiu Võhma-Visnapuu.

Foto: Ervin Aleve

KOL-LTN. JAAN LEPP'A SAATUSEST (1)

„Võitlejas“ ilmunud kirjutistes on nimetatud, et kol-ltn. Jaan Lepp'a kohta puuduvad andmed peale tema arreteerimist Tallinnas. Olen isa saatust püüdnud selgitada, ning uurinud NKVD arhiive Eestis. Lubage, et esitan selgunut tema saatuse kohta.

Major Jaan Lepp. Vormil VR II/2, VR II/3, Kotkarist V klass, Valgerist III klass, Läti Karutapja Orden III klass, vabadussõja mälestusmedal.

Kolonel-leitnant Jaan Lepp, VR II/2 ja II/3, arreteeriti 23. juulil 1940. aastal Tallinna Politsei Politilise Politsei komissari A. Reinsoo käsuga. Nädal varem korraldati „valimised“, kus kandidaatidena lubati esitada ainult kommuniste ja neid toetavaid isikud. 22. juulil paluti Eestit vastu võtta N.Liidu koosseisu ja 23. juulil kõrvaldati vabariigi president.

Kol-ltn. Jaan Lepp'a arreteerimise põhjuseks tuleb tagasi minna Eesti Vabadussõja päevile. Kol-ltn. Jaan Lepp sündis 19. juulil 1895.a. Anija vallas, Veski külas, lõpetas Peterhofi lipnikute kooli 1916.a ja teenis aastatel 1916–1917 tsaari armees Riia väerindel. Oli 3. Eesti rügemendis ja 1. jalaväe rügemendis alamkapteni auastmes kompaniiülem. Enne Vabadussõda oli ta Kaitseliidu Tallinna 5. jaoskonna ülem, seega Eesti Kaitseliidu asutajaliige.

Vabadussõjas osales algul laiarööpalise soomusrongi nr. 1. ülema abina kuid kuu hiljem juba laiarööpalise Soomusrongi nr. 2. ülemana. Ta võttis osa lahingutest Auvere taganemisest Vabadussõja lõpuni, võideldes kagu ja lõuna rinnetel punaste ja saksa üksuste vastu.

1. detsembri 1924.a. ülestõusul oli ta üks, kes taas organiseeris esimese Kaitseliidu üksuse — Kalevi rühma, milliga see sai Eesti vanimaks Kaitseliidu üksuseks. Oli Narva ja Tallinna Kaitseliidu malevate ülemaks, Tallinna Noorkotkaste Maleva vanemate kogu liige ja selle ülem. Viimati oli ta 10. jalaväe pataljoni ülem Tallinnas. Kommunistliku riigipöörde ajal 1940.a., astus 10. jalaväe pataljon vastu kui pataljonilt tuldi relvi üle võtma. Kuulipildujate toetusel kasarmu akendest olevat tunnimees ütelnud: „Eks tulge ja võtke!“.

Kol-ltn. Jaan Lepp oli aktiivne spordis, olles Eesti meister hoota kõrgushüppes. Ta oli spordiselts „Võitleja“ asutaja ja tegutses hiljem jalgpalliliidus ja spordiselts „Kalevis“.

Tema teeneid on vääristatud kahe musta Vabadusristiga rindel ülesnäidatud vapruse eest. Vabadusristid II/3 ja II/2 sai ta isikliku vapruse eest lahingutes vaenlase patarei ja vaenlase rongi vallutamise eest. Viimane on kõrgeim aste isikliku vapruse eest, milliseid anti välja ainult 29 isikule. Ta omab Läti Karutapja Ordu risti III klassi, Kotkaristi V klassi, Valgeristi III klassi, Noorkotkaste kõrgema teenetemärgi „Alatise Ustavuse Märk“ ja Eesti Spordi Keskliidu ja Jalgpalliliidu teenetemärke. Ta omas ka vene sõjaväe märke, milliseid ta kunagi ei kandnud eesti vormil.

Märkimisväärne on, et kõrgemat vaprusriste anti soomusrongide diviisi kuuluvatele 16, seega tugevalt üle poolte. Nende vääristatute hulka kuulusid peale kol-ltn. Jaan Lepp'a isikud nagu kolonel Parts, kapten Irv, leitnant Kuperjanov, kindralmajor Reek ja kol-ltn. Soodla.

Kol-ltn. Jaan Lepp'a vanaisa oli pärit Anjast ja oli üks Anija meestest, kes 1858.a. käis Tallinnas õigust nõudmas ja kellele anti ihunuhtlust — 150 kepihoopi.

Olles olnud aktiivne Vabadussõjas, Eesti sõjaväes ja Kaitseliidus, oli kol-ltn. Jaan Lepp'a arreteerimine juba varakult ette valmistatud. Eestis SARK'i (NKVD) arhiividest saadud informatsiooni kohaselt oli tema vastu tõstetud süüdistuste raskemaks osaks LR. Soomusrong nr. 2 osa seoses Ametiühingute kongressi delegaatide saatusega. Enamus ülekuulamisest keskendus sellele sündmusele ning talletati ühises kaustas #143.

Eesti Vabadussõjas punased ei saavutanud rindel loodetud edu. Kuigi Eestit rünnati kuuekordse ülekaaluga, suutis Eesti tagasi tõrjuda punaste rünnakud, ning nagu nüüd selgub NSVL allikatest, võitlus ja kaotused Eesti rindel ohustasid tervet punaste revolutsiooni. Eesti vastu võitlemine vajas rindele toomist ka need punaväe üksused, millised varem olid määratud Euroopas kavandatud revolutsiooni toetuseks. Juunis 1919. aastal jõudis punaarmee peastaap arusaamisele, et Eesti rindel tuleb sõjalisele tegevusele leida teine lahendus.

Esiteks püüti õhutada rahvast ja sõjaväge ülestõusule valitsuse vastu. See ka osaliselt õnnestus Tartus asuva 2. diviisi tagavara pataljonis. See mässukatse likvideeriti Kuperjanovi Partisanide pataljoni abiga ning osa vastuhakajatest hukati sõjakohtu vastava otsuse põhjal.

Eestlaste kallal korda saadetud vägivallad ja veresaunad olid rahva enamuse pööranud kommunismi vastu ja revolutsiooniline liikumine oli häädbumas. Kommunistid otsisid uusi võimalusi valitsuse kukutamiseks ja Eesti liitmist Nõukogude Liiduga. Selleks rakendati Eestis tegutsevad kommunistid. Nad kutsusid Tallinnas kokku Ametiühingute Kongressi 31. augustil 1919.a. Organiseeritult kõrvaldati kongressilt Eesti vabariiki pooldavad delegaadid ning kommunistlikult meelestatud osavõtjad otsustasid, et sõda punaste vastu tuleb lõpetada ja Eesti liita Nõukogude Liiduga.

Kol-ltn. Jaan Lepp'a ülekuulamisprotokollist ilmneb, et Eesti valitsuse siseminister A. Hellat'i ja kindral J. Laidoner'i algatusel sekkuti ja 102 isikut arreteeriti. Nende isikute seas olid Eesti Kommunistliku Partei väljapaistvamad ja aktiivsemad isikud.

Arreteeritud saadeti Irboskasse kus neid kästi maha lasta. Kuna puudus kohtuotsus, keeldus kol-ltn. Jaan Lepp seda tegemast. Kohapeal toimunud välikohus otsustas hukata 26 ja saata läbi rinde 76 delegaati Venemaale. Venemaale tagasi saadetutest ei ole hiljem jälgi ning nad jäid kadunuks. Delegaatide mahalaskmine määrati LR Soomusrong nr. 2-le.

Sõjakohtu otsus kongressi liikmetele oli hävitavaks löögiks kommunistlikule tegevusele Eestis Vabadussõja ajal. Sellega likvideeriti komunistlik tegevus Eestis ligi viieks aastaks, kuni toimus Venemaalt organiseeritud 1924.a. 1. detsembri riigipöörde katse.

(Järgneb)

SÕJAVETERANIDE 30. AASTA JUUBEL

Varakult, juba enne ametlikku aega, s.o. kell 16.00, hakkasid külalised kogunema Leedu klubisse, et osa võtta Eesti Sõjaveteranide Liidu 30. aastase tegevuse tähistamisest. Klubi teisel korral asuv saal oli lippude ja embleemidega dekoreeritud, laudu kaunistasid lilled ja küünlad, mis andsid ruumist väga piduliku mulje. Külalisi oli ka Wollongong'ist ja Thirlmere'st, viimasest tuldi isegi bussiga. Kõige kaugemad külalised olid Brisbane'ist. Kokku sai neid kõiki üle 90.

Raivo Kalamäe kõnelemas

Alustati püsti seistes lipu tervitamisega, millele järgnes Leo Laanemaa poolt kutsutud külaliste tutvustamine, kelleks olid: RSL Intramural District nõunik Jim Wallace, Wollondilly RSL allosakonna esimees Donald Cochran, EVÜ esimees Kenn Oidermaa, AESL esimees Uino Simmul ja Sydney Eesti Seltsi esinaine Maia Lauterbach.

Nüüd asus kõnetooli juurde E. Sv. Liidu esimees Raivo Kalamäe, kes andis üle ÜEVK II klassi teeneteristi Leo Laanemaale, tunnustuseks pikaajalisele (20 a.) hoolsale tööle ja postuumselt ÜEVK III klassi teeneteristi Edgar Aavikule, tema eriliste teenete tähistamiseks meie organisatsiooni alustamisel. Selle autasu võttis vastu tema vanem tütar, pr. Butler, kes ka esines sõnavõtuga.

Siis andis esimees veel üle Eesti Vabadusvõitluse Mälestusmedalid sõjaaegsetele õdedele H. Rampe ja H. Kimmel ning rms. Ülo Raidmetsale. Ristide ja medalite üleandmist toetasid õnnesoovidega nõunik Wallace ja Uino Simmul.

Pastor H.H. Lüdigu söögipalve, mis oli „maitsestatud“ komplimentidega koosolejate kohta, juhatas sisse iseteenindava pidusöögi. Kui kõik peolised olid einest osa saanud, viis R. Kalamäe läbi tervituse kuningannale, millele varsti järgnes D. Cochrani eestvõttel tervitusjook Eesti presidendile.

Esimees Raivo Kalamäe oma sõnavõtus mäletas organisatsiooni asutamise aegu ja tundis muret kodumaa idapiiri taga laiutava kolossi üle. Järgnes Leo Laanemaa tervitussõnavõtt RSL'ile, millele vastas tänuga nõunik J. Wallace. Organisatsioonide poolt tervitasid suuliselt EVÜ esimees Kenn Oidermaa, AESL esimees Uino Simmul ja Sydney Eesti Seltsi esinaine Maia Lauterbach. Kirjalikud tervitused olid saabunud kodumaalt Eesti Vabadusvõitlejate Liidu esimehelt ja Eesti Vigastatud Sõjameeste Ühingult. Viimastelt tuli ka tänudiplom meiepoolse abi eest.

Kuna kohv ja kook hilinesid, siis esitas veteranide improviseeritud laulugrupp „Kännukuked“ rahvale meelelahutuseks kolm laulu: *Laev tõstis purjed, Kevade marss* ja *On kallis mulle kodupaik*. Esinemine nähtavasti rahvale meeldis, kuna aplaus oli tugev. Peale kohvi asus orkester kohale ja avavalss meelitas pea terve pere põrandale. Tantsuga mõnusas seltskonnas veedeti ülejäänud õhtu. Viimased külalised lahkusid alles kella 22 paiku.

Raivo Kalamäe

AUGUST JURS — 85

Ülemaailmse Eesti Vabadusvõitlejate Keskuse esimees ülemleitnant August Jurs tähistas 85. sünnipäeva oma kodus, Brantford, Ontarios, olles omale võitnud populaarsuse endiste sõjameeste seas, kui ka rahvuspoliitilisel alal ülemaailmses ulatuses. Ta on üks väheseist järelejäänud idarinde veteranidest, kes võib uhkusega kanda „rebasekutsika“ nime, nagu omalajal hüüti endisi major Alfons Rebase pataljoni mehi.

Siinkohal olgu lisatud, et sõja lõpufaasis läks kaduma tema kapteniks ülendamise ettepanek, mille kohta on nüüd juubilar saanud positiivseid teateid, et see olla leitud?

August Jurs

A. Jurs sündis 15. jaanuaril 1915.a. Tartumaal, Kambja vallas taluperemehe pojana. Pääle algharidust lõpetas Tartu Poeglastegümnaasiumi Tehnikaharu 1937.a. ja Tondi Sõjaväekooli jalaväe aspirantide klassi 1938.a. Järgnes immatrikulatsioon Tartu Ülikooli Matemaatika-loodus-teaduskonna üliõpilaseks. Akadeemilist õppetööd häiris kommunistide võimuletulekul NKVD, kes hakkas teda jälitama rahvusliku meelsuse pärast ja juubilar pidi end varjama peidukohtades ning imekombel pääses 14. juuni suurküüditamisest. Kui Saksa okupatsiooni ajal 1941.a. formeeriti Rahvusväeosad, astus A. Jurs kohe Eesti 181 Idapataljoni ridadesse, millest hiljem 1942.a. moodustati 658-s Idapataljon oma uue ülema major A. Rebase juhtimisel. Seal sai ta oma „esimesed tuleristsed“, tehes kaasa rasked võitlused Volhovi ja teisil rindeil, kuni taandumiseni Leningradi rindelt 1944.a. jaanuaris Eesti aladele Narva ruumi. Juubilar teenis alul rühma ja hiljem kompanii ülemana. Tema rindeteenistust on vääristatud kahe Raudristiga: EK I ja II-ga. Rinde varisemise järele Eestis 1944.a. septembris, koondus kol.-ltn. A. Rebase rügement Saksamaal Neuhammeri õppelaagrisse, kust teda saadeti Oppelni rindele. Pärast sealsete lahingute vaibumist ja kotist väljatulekut, sai A. Jurs uued ülesanded tagalas. Kapitulatsiooni järel õnnestus temal pääseda Vene tsoonist, koos „õnnekombel“ üles leitud abikaasa ja pisitütrega Inglise tsoonis asuvasse laagrisse. Suureks petturuseks osutus, kui inglased saatsid endiste sõdalaste üksuse Belgiasse Zedelgheimi vangilaagrisse, kus tuli veeta 6 kuud. Vangist vabanedes leidis tööd Saksamaal Inglise sõjaväe juures.

Hiljem siirduti säält Inglismaale töölepingu korras, olles mitmetel töökohtadel, kuni viimaks 1952.a. õnnestus emigreeruda Kanadasse. Olles juba uue elukohamaaga kohanenud, õnnestus temal lõpetada ka oma kutsealased õpingud inseneri kutse saamiseks (P.E.) ja sai töökoha Brantfordi linna valitsuse välispiirkonna teede-

(Järg. lhk. 9)

Tallinna mees Heino Rass jutustab:

KOLPINO LAHING (15)

Mööbub tund, käskjalad jooksevad edasi-tagasi, sest kõik sideliinid on katkenud. Raadiosaatja taga aga kordab operaator monotoonselt: „Wartburg ruft Eisenach, Wartburg ruft Eisenach, kommen“. Kuid see Eisenach, s.o. pataljon staap, vaikib. Äkitselt veereb trepist alla lõõtsutav ohvitser. Ta vahetab mõned sõnad rügemendiülemaga ja siis hüüab vana ooberst valjusti: „Abhauen!“. See tähendab, et peame kiirelt kaduma, kuna vaenlane on jõudmas staabipunkrini. Kirjutajad viskavad vastu maad kirjutusmasina, püssipäraga saab hoobi raadiojaam. Rügemendiülem koos oma staabiga kiirustavad trepist üles, võibolla on võimalik veel midagi ette võtta. Oleme jäänud vaid meie, haavatud. Pärast sidumist olin ettenägelikult omale kuue ja jope uuesti selga tõmmanud. Koos teiste liikumisvõimeliste haavatutega komberdame trepist üles. „Um Gottes Willen, läst uns nicht dem Russen in der Hand fallen“ karjuvad meeleheites raskelt haavatud. Seda on hirmus kuulata, kuid me ei saa ka parema tahtmisega neid õnnetuid millegagi aidata, meil pole ei kanderaame ega ka kedagi, kes teist kanda suudaks. Ka meie endi pääsemislootused on küsitavad. Teised on juba üleval, lahkun punkrist viimasena, verekaotus on teinud nõrgaks. Rutem minema siit, ei suuda kuulata nende surmale mõistetud haavatute karjeid. Vaevalt venelane, kui ta punkri vallutab, nende õnnetutega tseremoonitsema hakkab, granaat alla ja kõik on lõppenud.

Otse punkri sissekäigu kõrval lamab rügemendiülem, ta pea asemel on vormitu puder, millest paistavad ta hallid juuksed. Kõrval lamavad veel mõned äsja punkrist väljunud, keda kõiki on tabanud läheduses lõhkenud mürsu killuvihm. Siinsamas, hauakivi taga, on mõned saksa kuulipildurid, kes ägedalt tulistavad kalmistuvärava juures jooksvate hallide kogude suunas. Vaenlane on nii 70–80m kaugusel, püssikuulid vinguvad kõrvade juures. Püüan joosta piki kalmistuteed tahapoole, kus algab mets. Otse kalmistu lõpust viib tahapoole metsasiht, kuhu toidutoojad on tallanud jalgraja. Ei suuda joosta, püüan vaid kiiremini käia. Seljatagant vinguvad kuulid pole mind veel tabanud.

Metsasihil on tahapoole ruttavaid saksa sõdureid, nii haavatuid kui ka terveid, relvadega ja ilma. Vene raskesuurtükivägi tulistab nüüd eriti intensiivselt seda metsasihti, on nende tulejuhtijatel ju kaardil hästi näha selle ainsa ühendustee olemasolu. See on tõeline põrgutee, mürskudest ülesküntud maapind, laibad, murdunud puud ja oksad. Ümberringi kärgatab ja vingub ning selle sees tuiguvad tahapoole lõödud sõdurid, kelledest nii mõnelegi see viimseks teekonnaks jääb. Külmunud mullakamakad langevad vastu kiivrit, turjale ja mööda käsi-jalgu. Siis jääb mürsurahe hõredamaks, paistab, et olen ka seekord terveks jäänud. Tunnen paremas käsivarres valu, küllap põrutas sinna mõni külmunud mullakamakas. Jopekäisel on väike auk, lükkan käise üles ja näen, allpool küünarnukki on veritsev haav. Olen lisaks endistele haavadele saanud veel killu kätte, seega vähem kui kolme tunni jooksul kolm korda järjest haavata. Aga jalad on mul veel terved ja loodan, et minu jaoks nüüd vist peaks aitama!

Olen jõudnud metsalagendiku äärde, kus asub positsioonil saksa suurtükiväeüksus. Nad annavad ägedat tuld, vaatamata talvisele ilmale, tassivad kahurväelased pulloveride väel omi raskeid mürske ja laenguid. See töö võtab võhmale. Hiigelpikk suurtükivaie leitnant püstol käes, peab kinni taganevaid sõdureid, et paigutada neid oma patarei kaitseks. Minu verisesse näkku vaadanud, viipab ta sõnatult käega. Lähen edasi ja tunnen, kuidas jõuvarud hakkavad lõppema. Tean, et metsa lõpus, suure Leningrad-Moskva maanteeni on umbes kilomeeter maad ja sinna ma pean, maksku mis maksab, jõudma. Vene suurtükituli, ehkki tunduvalt hõredam, on jäämas tahapoole. Saksa patarei suunast kostab tihedat kuulipildujatärinat suurtükihaugatuste sekka, seal peaksid vist ka need meie kompanii poisid olema, kes veel terveks jäänud. Oleksin äärepealt komistanud mürsuauku, kui mu taga kõndiv kinniseotud peaga sakslane mind toetas. Ta ütleb ka, et maanteele jõudes pole sealt enam palju maad peasidumispunktini.

Ning siis jõuame maanteele, kus on näha liikumas autosid. Vasakult poolt tulebki üks, tõstame käe, ehk võtab peale. Mina olen aga omadega läbi, silme ees läheb mustaks ja kukun maha. Auto on peatunud, kaks meest upitavad mind üles ja aitavad autokasti, kus ees juba mitu haavatut. See nõrkus oli vaid hetkeline, olen end kogunud ja istun pingile. Vaevalt veerandtunnise sõidu järele keerame paremale, kus tee ääres asub suure punase ristiga lipp pika baraki ees. Meid aidatakse autolt maha, siseneme suurde ooteruumi, mis on tulvil haavatuid. Teise ukse juurde on toodud kanderaamidel raskesti haavatuid, kelledest üks karjub meeleheitlikult. Sanitar ja arst tulevad ta juurde ja mehele tehakse mingi süst. Veidi aja pärast jääb mees vait, oigab vaid vaikselt.

Meil, veel liikumisvõimelistel haavatutel, on siin elav järjekord, nagu juuksuri juures. Pean ootama ligi tunni. Siis kutsub sanitar mind sidumisruumi, küsib, kuhu olen haavatud, võtab mu ülakeha paljaks ja eemaldab seljahaavalt sideme. Tuleb arst, vaatab mu haavad üle, siis võtab pikliku kartongitüki, nagu hinnasildi, mille mõlemas servas on punane äär. Ühe punase ääre rebib ta ära. Arst küsib mu nime ja aukraadi ning kirjutab midagi lipikule ning annab selle sanitarile. See teeb mulle kõigepeait teetanuse vastase süstimise, seejärel teeb mu haavadele uued sidemed, aitab mulle riided selga ning paneb selle punase randiga lipiku mulle nööriga kaela. Mind saadetakse nüüd teise ruumi, kus seotud ja ülevaadatud haavatud jäävad ootama autosid, mis peavad meid viima Sablino jaamas seisvale sanitaarrongile.

Peaks veidi lähemalt rääkima neist ka elapandud lipikuist. Haavatud, eriti, kui neid tuleb palju samaaegselt, on armeele suureks probleemiks. On teada, et möödunud sajandi algul suri kõigist haavatuist vähemalt 60–70%. Kõrge oli see protsent ka esimeses maailmasõjas, eriti vene armees. Praeguses saksa armees on haavatutega seotud probleemid lahendatud ehtsaksaliku põhjalikkusega.

(Järgneb)

Järgmine „Võitleja“ ilmub 12. aprillil 2000.a.
Kaastööd palume saata toimetusse hiljemalt kolm nädalat enne lehe ilmumist.

„VÕITLEJA“ ON KÕIGI EESTI SÕJAVETERANIDE ja VABADUSVÕITLEJATE HÄÄLEKANDJA

Teise maailmasõja eelmäng:

M-PÄEV (4)

Järelikult, kui Stalin korraldas massilise teenistusse kutsumise 1939. aastal, siis kehtestas ta sellega ka hilisema sõtta astumise võimaluse 1941. aasta suvel. Juba enne 1939. aasta 1. septembrit võttis Stalin vastu otsuse, et sõda peab algama enne 1941. aasta 1. septembrit.

Seadus võeti vastu nii, ei teatud Pariisis, Londonis ega Washingtonis, et alanud on Teine Maailmasõda. Seda teadsid ainult vähesed inimesed Moskvas, kes olid ka langetanud asjakohased otsused.

Rahu ajal oli punaarmee tibatilluke: kõigest 500 000–600 000 meest. Stalin kulutas raha sõjatööstusele, armee isikkoosseisu hoidis aga alla 1% elanikkonna arvust, et majandust mitte liigselt koormata. 1939. aasta alguseks oli punaarmees 1% rahvaarvust. See oli rajajoon. Stalin astus sellest üle. 1939. aasta augustiks oli punaarmees kaks miljonit meest. Stalin siin ei peatunud. Vastupidi, 19. augustil andis ta salajase käsu moodustada kümneid uusi laskurdiviise ja sadu uusi suurtükiväe polkusid. Kuid see mobiliseerimine toimus maskeeritult. Selle kiirus aina kasvas. Punaarmees oli 1. jaanuaril 1941 juba 4 207 000 meest ja 21. juunil 1941 juba 5 500 000 meest (arvestamata NKVD vägesid).

See oli vaid punaarmee. Peale selle olid NKVD väed: valve-, konvoi-, piirivalve- ja operatiivväed. NKVD-l olid terved diversiooni väeosad ja -koondised, oma isiklik laevastik ja lennuvägi. Rahu ajal, ootamata Saksamaa kallaletungi, oli punaarmee isikkoosseis enne ametlikku mobilisatsiooni väljakuulutamist kasvanud suuremaks, kui oli Venemaa armee Esimeses Maailmasõjas pärast mobilisatsiooni lõpetamist!

Kui tiiger hakkaks hirve jälitama , ei saaks ta hirve kunagi kätte: hirv on temast kergem ja väledam. Kui tiiger ainult hiilides läheneb, ei jõua ta samuti sihile — hirv kuuleb metsavaikuses kõike, ka tiigri käpa all praksuvat oksakest. Seepärast jaguneb tiigri rünnak kaheks osaks: algul ta hiilib kaua, sentimeeter sentimeetri järel. Sellele järgneb aga lühike, kuid raevukas sööst.

Just selline oli ka kogu Nõukogude Liidu mobilisatsiooni plaan enne Teist Maailmasõda. Alguses, ettevaatlikult ja vargsi, suurendati meeste arvu viie miljoni meheni. Sellele pidi järgnema raevukas sööst. Ootamatu esimese löögi andmiseks oleks viiest miljonist jätkunud, uued mehed oleks peagi appi tulnud. Seepärast viidigi Nõukogude Liidus juba rahu ajal sõjalisele režiimile valitsuse ja sõjaväe sidesüsteem, riigiaparaat, ideoloogiamasin, NKVD ja kontsentratsioonilaagrid, komsomol, armee juhtivkoosseis ja spetsialistid selles armees, mille koosseisus niigi oli juba viis miljonit meest. Armee edasist kasvu hoiti nüüd kunstlikult tagasi.

Kui armee isikkoosseisu arv ületas viie miljoni piiri, oli edasine hiilimistaktika muutunud võimatuks. Stalini kiskjainstinkt ütles talle — nüüd peab toimuma raevukas sööst.

Igasse korterisse seadis Nõukogude võim tasuta suure mustast papist taldrikukujulise valjuhääldaja ja igale tänavale hõbedase lüpsiku suuruse metallvaljuhääldaja. Pidi kord saabuma päev, kui neist kuulutatakse kogu rahvale välja üldmobilisatsioon — M-päev.

Igal Nõukogude reservväelasel oli sõjaväepileti vahel „mobiliseerimiskutse“, erepunane leheke, millele oli trükitud suur must „M“ täht ja ettekirjutus, kuhu ja millal pärast mobilisatsiooni väljakuulutamist ilmuda.

Peale M-päeva oli neil kutsetel mõnikord ka M+1 või M+2 jne. See tähendas, et kohale tuli ilmuda mobilisatsiooni väljakuulutamisele järgneval, ülejärgmisel jne. päeval. Tuleb märkida, et mehhanism töötas ladusalt ja tõrgeteta, nagu giljotiinitera, mis kellegi õnnetu kaelale langeb. Iga reservväelane teadis, et õigel ajal määratud kohta mitteilmumisel võidakse teda sõjaaja seaduste kohaselt karistada ka mahalaskmisega tabamiskohal. Mõned eksperdid püüavad siiamaani arutada, miks ikkagi korraldati 1937–1938. aastal Suur Puhastus. Põhjus on imeselge — see oli ettevalmistus mobilisatsiooniks ja sõjaks. Pärast 1937. aastat teadsid kõik, et Stalin nalja ei mõista.

Hitler ajas Stalini mobilisatsiooni nurja, kuid isegi sellises olukorras, mis polnud mingites plaanides ette nähtud, isegi ajal, kui Stalin ei suutnud hoida riigitüüri, kui kogu ühiskonnas, alates Poliitbüroost ja lõpetades viimase vangilaagriga, ei saadud aru, mis oli juhtunud, mobilisatsiooniplaan siiski toimis. Seitsme esimese sõjapäeva jooksul formeeriti Nõukogude Liidus 96 uut diviisi. Selle aja jooksul kutsuti armeesse 5 300 000 sõdurit ja ohvitseri lisaks neile miljonitele, kes 22. juunil olid juba teel piiri poole.

M-päeva mainitakse tihti ka avalikes allikates. Ettevalmistus oli hiiglaslik ja seda tervikuna ajaloost maha kriipsutada ei olnud võimalik. Kuid kommunistlikud ajaloolased mõtlesid välja triki. Nad räägivad täiesti avalikult ettevalmistustest, kuid selliselt, nagu oleks M-päev lihtsalt mobilisatsiooni alguspäev: kui meid rünnatakse, siis kuulutame välja mobilisatsiooni ja anname agressorile vastulöögi.

Mina aga kirjutan kogu seda raamatut just sihiga tõestada, et salajane mobilisatsioon algas 1939. aasta 19. augustil. Seepärast ei ole M-päev mitte mobiliseerimise ametlik algus, vaid hetk, kui toimuv salajane mobilisatsioon valjul häälel avalikuks kuulutatakse. M-päev pole mitte mobilisatsiooni algus, vaid selle avaliku finaaletapi algus!

Kommunistid räägivad, et M-päeval planeeriti alustada mobilisatsiooni, kuid mina tõestan, et siis oli punaarmees juba üle viie miljoni sõduri. See pole enam rahuaja armee, see on sõjaaja armee. Vitnud armee sellise suuruseni, oli Stalin sunnitud selle ka lähematel nädalatel sõtta viima hoolimata Hitleri käitumisest.

Salajase mobilisatsiooni käigus pandi pearõhk tehniliselt keerukamate väeliikide ja nende relvastuse väljaarendamisele, nagu tanki-, õhudessant-, suurtüki- ja lennuvägi. Salajase mobilisatsiooni kahe aasta jooksul kasvas punaarmee isikkoosseis enam kui kahekordseks, tankivägede isikkoosseis aga rohkem kui kaheksakordseks! Salajase mobilisatsiooni ajal loodi tulevaste diviiside, korpuste ja armeede struktuur, neil oli olemas juhtiv koosseis, kuid sõdureid esialgu ei olnud: M-päeval tuli need kahurilihaga täita.

1941. aasta juuliks tuli kõik salajased ettevalmistused lõpetada ning üle riigi oleks kõlanud kutse „lahingulippude alla“. Avalikult tuli nüüd teha seda, mida mitte kuidagi salaja teha ei saanud.

Minu raamatu teine peamine idee seisneb selles, et M-päeval, üleminekult salajaselt mobilisatsioonilt avalikule, ei kavatsenud punaarmee kaadridiviisid üldsegi jäädа tõkkena piirile ja ootama. Mobilisatsiooni, õigemini selle avaliku etapi katmist planeeriti mitte piiril oodates, vaid andes ootamatuid ja purustavaid lööke Euroopale.

(Järgneb)

Mihhail Bendt:

Tserkassõ „koti“ algus — kangelastegu — lõpp (13)

Kahjuks on kõik need arvud tuletatud ja neil puudub dokumentaalne kate. Kumbki pool pole avaldanud ametlikke andmeid nende kohta. On jäänud veel üks küsimus selles osas: kui palju tuli piiramisrõngast välja saksa sõjaväge? STAVKA pakub 4000 ilma haavatuteta. Mina pakun arvuks 8000–12 000 sõdurit ja ohvitseri. Siia juurde sobiks lisada, et võitja näitab oma võitu alati suuremana tegelikust ja kaotaja, vastupidi, vähendab oma kaotusi. Ja see peakski olema nende tõde.

Nüüd, kus kirjeldatud sündmustest on möödas üle 50-ne aasta, on raske hinnata iga väeosa, väegrupeeringu panust „Tšerkassõ koti“ lahingulises tegevuses, samuti nende panust piiramisrõnga purustamisel viimasel päeval ja sellest väljamurdmisel. Tõsi on aga see, et suurimat koormust kogu piiramisaja vältel ja rõnga purustamisel 17.02.44, kandis diviis „Wiking“ ja motoriseeritud brigaad „Wallonia“. Need väeosad katsid ja kaitsesid poolt kogu piiramisrõngas olevast rindejoonest. Oma osa andis selleks ka pataljon „Narva“. Olšana suhkruvabriku edukas kaitsmine, löögigrupina väljamurre piiramisrõngast. Vahepealne osa pataljonil kui üksusel puudus, oldi gruppides hajutatult. Pataljonil polnud raskeid relvi, autotransporti. Eriti tahaks mainida kolme üksust, kelle tegevus ja raudsed närvid tagasid läbimurde võimalikkuse. Nemad tulid viimastena ja tagasid eespool minejatele kindla seljataguse. Motoriseeritud brigaad „Wallonia“, võitlusgrupp „Dorr“, 14. tankidiviisi tankirügement. Taandudes ja pidades rinnet, lüües pidevaid lahinguid ründavate tankidega, on need üksused kirjutanud oma nime kuldsete tähtedega II maailmasõja ajalukku. Meenutades „Tšerkassõ kotti“, peaks tahes-tahtmatult ka neid meenutama. „Wallonia“ brigaad tuli piiramisrõngast välja eeskujuliku distsipliini ja kõrge võitlusmoraaliga. Algsest 2000-mehelisest koosseisust oli järele jäänud üle 600 sõduri ja ohvitseri, iga kolmas valloon pääses eluga. Sealt tulles oli see omamoodi saavutus.

Juhi juures olid vastuvõtul ja autasustati kõrgete autasudega kindralleitnant Gille't, kindralleitnant Lieb'i, äsja kolonelleitnandiks ülendatud Degrelle'i. Postuumselt autasustati kindral Stemmermanni. Aga teised? Ma ei räägi sõduritest ja ohvitseridest, vaid väeosade, üksuste ülematest. Enne seda aga tekivad küsimused. Miks juhtisid 72., 88. ja 112. diviisi kolonelid, kui ette olid nähtud kindrali kohad? Miks pole midagi teada 82. diviisi ülemast kindralmajor Heinest? 88. diviisi ülemast kolonel Bärmanist? 167. diviisi ülemast kindralleitnant Fraunbergist? 168. diviisi ülemast kindralmajor Schmidt-Hommerist, 332. diviisi ülemast kindral-leitnant Geichenist? 389. diviisi ülemast kindralleitnant Krusest? Kus nad olid, kas rõngas, väljaspool, Berliinis? Hukkusid või sattusid sõjavangi? Sattusid kodumaal põlu alla? Saadeti erru? STAVKA andmetel jäi piiramisrõngas Punaarmee kätte vaid üks kindral — Stemmermann ja seegi surnult. Miks jäeti kindral Frowitz autasustamata? Kas temale alluv diviis võitles teistest halvemini? Aga 72. diviisi ülem kolonel dr. Hohn? Aga diviisi „Wiking“ rügementide, pataljonide, üksuste ülemad? On vaid andmed selle kohta, et 23.02.44.a. autasustati Rüütliristiga Schönfelderit, Ehrathi ja Richterit. Kuid Ullrich, Winkelmann, Marsell, Murr, Sitter, Bernau, Paetsch, Braune, Oeck, Köller, Klapdor, Reichert, Stoige, Müller ja paljud teised? Kas nad kõik pääsesid piiramisrõngast? Ei ole täit selgust ka dr. Hohni ja kapten Silberleitneri saatuse kohta. Teada on, et nad said haavata piiramisrõngas. Viimasest tõkkest, jõest, said üle sellised väljapaistvad üksuste juhid nagu kolonel Mühlenkamp, kolonelleitnant Dorr, kolonelleitnant Hack, kolonelleitnant Bünning, luurepataljoni ülem ülemleitnant Debus, kapten S. Schmidt. Nende meeste nimesid ei saa mainida ilma suure lugupidamise ja tunnustuseta. Kuidas unustati sellised elavad legendid nagu Mühlenkamp, Dorr, Debus? Kui nad ka jäid OKW poolt märkamata, oleks pidanud kindral Gille neid meenutama, autasustama aumärkidega, mida neil veel polnud. Aga pataljon „Narva“, pataljoni-, kompaniiülemad? Kas nemad ei väärinud autasu? Kapten Puusepp, ülemleitnant Ruut, leitnant Ruus, Salumäe? Pataljon „Narva“ lahkus diviisist vahetult peale „Tšerkassõ koti“ likvideerimist, kuid diviisi staap ja juhtkond jäid alles. Küsimused ja vastused neile puuduvad.

Enne lõpetamist tahaks lisada veel kaks omapärast süzeed. Üks ilmestab saksa pedantsust, teine NSVLiidu vaenulikku propagandat vastase arvel.

...Saksa sõjavägede poolt maha jäetud Šenderovkas oli palju sõjavange, sõjaväeladudes kastide viisi toiduaineid, prantsuse veine, šokolaadikarpe, portugali sardiine, raadioaparaate, kirjutusmasinaid, patju. Lademeis sõjaväe varustust, laskemoona, tuhanded autod ja vankrid. Kõik see langes sõjasaagiks 2. Ukraina rinde vägedele, samal ajal kui kõik saksa sõjaväe üksused tundsid puudust laskemoonast, toiduainetest, talvevarustusest...

...Saksa sõjaväe juhtkonnale heideti alati ette, et nad käisid julmalt ringi kohaliku elanikkonnaga. Eranditult kõik töövõimelised mehed ja naised saadeti kohustuslikus korras Saksamaale sunnitööle. Kuidas siis sai juhtuda, et kui 5. kaardiväe Doni ratsakasakad vallutasid Kvitki küla, pakkusid 500 noormeest (kutsealust) end vabatahtlikena Punaarmeese?

Veel üks kontrollitud tulemus. Kas kindral Konevi poolt antud korraldus matta piiramisrõnga vaenuväe juht kindral Stemmermann, oli tegelikkus või propaganda? Oli tegelikkus. Konev kandis sellest Stalinile ette. Vaid käsu sõnastus oli muudetud: matta kindral Stemmermann, nagu maetakse sõjaseisukorras lahinguväljal langenud kindralit.

JÄRELSÕNA

Kahe vaikse ja rohelusse uppuva tänava ristil Šenderovkas on püstitatud tellistest obelisk, millele kinnitatud metallplaadil on tekst: 28.01.1944.a. suleti siin Korsun-Ševtšenkovski piiramisrõngas 1. ja 2. Ukraina rinde vägede osavõtul... Varemetest tõusnud Šenderovka on kevadeti, puude õitsemise aegu, nagu valge lume vaiba all. Asula taga kõrgendikul algavad Hilki uusehitised. See on Boikovoje Polje, kus tuisusel 17.02.44.a. Punaarmee tankide roomikute all ja kasakate saablite läbi suurtükiväe katkematu turmtule all leidsid oma lõpu kindral Stemmermanni vägede jäänused. Korsun-Ševtšenkovskis, Rosi jõe järsul kaldal, kõrgub ilus iidne loss, mis kunagi kuulus vürst Lopuhhin-Demidovi suguvõsale. Seal asus piiramisrõnga ajal saksa vägede peahospital. Ukraina valitsuse otsusega on see loss muudetud Korsun-Ševtšenkovski ajaloomuuseumiks. Ajalooga kursis olevad giidid räägivad arvukatele turistidele 1944.a. veebruarikuu sündmustest kui NSVLiidu järjekordsest „hiilgavast“ sõjasaavutusest, Stalingradist Dnepril.

(Järgneb)

In memoriam
HUDO RÄST
24. XI 1919 - 20. XI 1999

Hudo Räst

Tulihingeline vabadusvõitleja Hudo Räst oleks 24. novembril tähistanud oma 80. sünnipäeva, kuid 20. novembril hommikul lõppes tema maine elutee.

Hudo Räst sündis 24. novembril 1919 Jõgeval. Pere asus 1920. aastal Tartusse. Algharíduse omandas ta Tartu linna 4. algkoolis. 1937.a. lõpetas ta Tartu Poeglaste Gümnaasiumi tehnikaharu ning astus 17-aastase noorukina vabatahtlikult Eesti Vabariigi kaitseväkke. Tondi sõjakooli lõpetas järgmisel aastal. Pärast seda siirdus ta õppima Tallinna Tehnikaülikooli ehitus- ja mehaanikateaduskonda.

10. juulist 1941.a. võttis Hudo Räst lipnikuna osa lahingutegevusest Emajõe joonel ja Põhja-Tartumaa puhastamisest hävituspataljoni riismetest. Tema sõjatee jätkus 1. septembril 1941.a. formeeritud julgestuspataljonis nr. 181 ja idapataljonis nr. 658. Volhovi rindel sai ta paremast käest raskelt haavata ja viibis haiglaravil. Pärast seda võitles ta Saksamaa lahingutandreil. Sõja lõppedes langes Hudo Räst Tšehhimaal vangi, Venemaa vangilaagris oli ta 1947. aastani.

Vangilaagrist naasnud, asus ta Tartus tööle insenerina oma kutsealal, kus ta sai töötada 1950. aasta kevadeni, mil ta arreteeriti ja mõisteti vangi 25+5 aastaks. Karaganda vangilaagrist vabanes Hudo Räst üldise amnestiaseaduse alusel 1956. aasta künnisel. Pärast seda töötas ta Tartus mitmes ehitusosakonnas, viimased 17 aastat PI Kommunaalprojekti Tartu osakonnas projekteerijana, kust siirdus pensionile.

Eesti taasiseseisvumise algperioodil osales Hudo Räst aktiivselt isamaalistel üritustel, suvel 1991.a. liitus Tartu Vabadusvõitlejate Ühenduse algatusrühmaga. 1992. aasta alguses koondas ta vabadusvõitlejate kohalikud ühendused Eesti Vabadusvõitlejate Liiduks, mille juhatuse esimees ta oli 1997. aasta suveni. 1998. aasta viimaste kuudeni oli Hudo Räst Tartu Vabadusvõitlejate Ühenduse juhatuse esimees. Vaatamata tervise halvenemisele osales ta ka Eesti Idapataljonide Võitlejate Klubi ja Eesti Vigastatud Sõjameeste Ühenduse tegevuses.

Matus toimus 25. nov. 1999.a. ärasaatmisega tema kodust, Võru tn. 137 Elva surnuaiale, kus oli tema vanemate matuseplats. Leinalisi oli väga palju, ühe saja. Palju sugulasi, endiseid töökaaslasi, vabadusvõitlejaid Tartust, Võrust, Viljandist, Pärnust ja mujalt. Tallinnast olid EVLiidu esimees Jaan Kuningas, kadunu võituskaasiane kol.ltn. Telliskivi ja teised.

Kaasvõitlejad üle maailma kaotasid tubli eesti mehe, kes aastaid julgelt võttis osa vabadusvõitlejate liikumisest ÜEVKeskuse kaudu.

Akadeemiliselt kuulus Hudo Räst korporatsiooni Leola.

Tartu Vabadusvõitlejate Ühendus

Kõigevägevama kutsel lahkus igaviku kaduvusse meie lgp. Idarinde ksv! ja endine EVL-u esimees kodumaal

Ülemleitnant
Hudo Räst, EK II, VTR II
(24.11.1919 – 20.11.1999)

Recient in pace!

Teda mälestavad vaikses leinas:
Eesti Idapataljonide Võitlejate Klubi
Sihtasutus „Võitleja“
Ülemaailmne Eesti Vabadusvõitlejate Keskus

Kodumaal manalasse varisenud head sõpra, klassivenda, ohvitser

Hudo Räst'i

sündinud 24. novembril 1919
surnud 20. novembril 1999

mälestavad leinas
August Jurs *Kaljo Lehela*
Harri Kord *Eduard Sild*

Armast kaasvõitlejat

Richard Kuuskmann'i

sündinud 11. detsembril 1919
surnud 23. novembril 1999

leinab
Toronto Eesti Võitlejate Ühing

ÜLESTÕUS JUULIS 1941 (4)

MIS PÕHJUSTAS EESTI RAHVA ÜLESTÕUSU

Teame, 1940. aasta lõpuks oli Eesti vabariigiaegne riigikord hävitatud, riigijuhid tagandatud või vangistatud ja maa ning rahvas allutatud Moskvale, kes ise koostas uue riigivalitsuse ning kehtestas nõukogude korra. Olime kaotanud omariikluse ning vabaduse ise oma riigielu korraldamiseks.

Jäi maksma ajalooline tõde: kel võim, sel õigus! Aga ajalugu on näidanud, et ükski võõras võim pole olnud püsiv ega tõde kaduv. Seekord võeti väevõimuga eesti rahvalt küll vabadus, kuid murdumatuks jäi rahva vabaduspüüe. Rahvuslik ja isamaalik vaimsus oli sügavalt rahva hinges ja vorminud julgeid aatelisi eesti noori, nii mehi kui naisi, kes esimesel võimalusel olid valmis välja astuma eesti rahva vabaduse eest.

Valitsema asunud fanaatilised kommunistid toetusid sõjaväele ja NKVD-le. Neil puudus rahva toetus ning usaldus ja elustuma hakkas maha surutud vabaduse ning vastupanu tung. Tekkis ülemaaline keskse juhtimiseta eesti rahva patriootiline ülestõus.

Selle vastupanu arengukäigus võib rannarahvas uhke olla. Nad olid esimesed kogu Eestis, kes astusid välja oma kodude kaitseks ja suutsid peatada mitmepäevastes (5.–8. juulini) kaitselahingutes Rannametsa liivamägedes ülekaaluka vastase rünnakud. Küsite: kuidas suutsime seda? See ei olnud mingi ime, vaid vabaduses üles kasvanud eesti noorte lõkkele löönud tahe kaitsta oma kodusid, külasid, maad ja rahvast hävitajate vastu.

50 aastat hiljem, uus inimpõlv on üles kasvanud ja kohustused oma rahva vastu enda kanda võtnud. On hakatud Eesti Vabariigi riigimehi jälle austama ja oma kihelkonnas üles kasvanud riigiisa Pätsi mälestussammas on uuesti üles ehitatud.

Sellele võidakse uhked olla. Seegi oli rannamees, kes Eesti riigi üles ehitas ja selle heaks võitles kuni surmani.

Jäägu Pätsi võitlus ja eesmärgid meile ja tulevastele põlvedele teejuhisteks!

Meenutades 1941.a. suve sündmusi Rannametsal tuleb tõdeda, et ainukeseks ohvitseriks seal olin mina, vastavalt sellele olid ka kohustused...

Nüüd, aastakümneid hiljem võin tagantjärele kinnitada, et sääl kaugel Liivi lahe kaldal taas elustuvad ka minu õilsamad noorpõlve mälestused. Töötasin algul Orajõel metsnikuna ja abimetsaülemana, hiljem Laiksaares metsaülemana. Nii oli mul rahvaga palju kokkupuutumisi, aga alles ühised mured ja raskused, mis okupatsioonide aastad rahvale kaela tõid, viisid meid tõeliselt kokku ja lõid tunde, et olin üks neist.

Loodan, et praegune põlv mõistab ja hindab tolleaegsete noorte rahvuslikke eesmärke ja püüdeid ning jätkab vabaduse nõuet rahvale.

Selleks jõudu ja tervitusi kõigile kaasalööjaile!

„KODUKOHA PÄEVA“ MÄLESTUSAKTUS, 13. JUULIL 1991. HÄÄDEMEESTEL

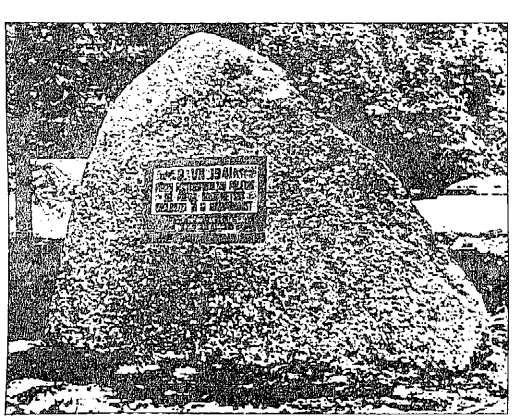
Viimased poliitilised sündmused kodumaal on näidanud, et eesti rahva vabaduspüüe oli jäänud murdumatuks ja Eestist sai jälle iseseisev rahvusvaheliselt tunnustatud vabariik.

Arvatakse, et ühelt poolt oli selle ootamatult järsu rahvusliku poliitilise saavutuse tõukejõuks kommunistliku Vene võimu lagunemine, mis jättis endistele iseseisvatele rahvusriikidele vabamad kujunemise võimalused. Teiselt poolt ei saa ka salata rahva enda valmisolekut, noorte rahvuslike tõekspidamiste esile kerkimist ja tungi vabadusele. Viimane peegeldub eriti Häädemeeste noorte muinsuskaitselaste huvis tõsiasjade jalule seadmises. See ilmneb ka Pärnumaa sõjasündmuste ülevaatelises artiklis, avaldatud muinsuskaitse ajalehes „Sõnumid“, nr. 11/12 (27/28) 1990. 1991 aasta lõpul pöördusid samad noored otseselt asjaosaliste poole ja soovisid ka minult täiendavat ülevaadet kaitselahingutest Rannametsa liivamägedes.

Seni oli taolisi sündmusi nii kodumaal kui võõrsil käsitletud metsavendade vastuhakkamistena ilma rahvusliku vabadusvõitluse tagapõhjata. Leidsin, et Eesti ajaloo jäädvustamisel on selline rahva tõelistest püüetest arusaamine ja tõlgitsemine ning sündmuste käsitlemine märgatavalt kitsarinnaline. Tegelikult toimus ju 1941.a. suvel Eesti rahva üldine ülestõus ja ülemaaline rahvuslik vastuhakk võõra ülemvõimu vastu. Vastavalt tõsioludele on ka minu artikkel koostatud ja kannab pealkirja: „Mis põhjustas Eesti rahva ülestõusu 1941.a. suvel?“

Artikkel ilmus almanahhis „Häädemeeste Elu“ ja tehti teatavaks „Kodukoha Päeva“ aktusel, kus loeti ette ka minu poolt saadetud tervitustelegramm. Aktus peeti suure rahvahulga osavõtul 13. juulil 1991.a. Rannametsas 50 aastat tagasi toimunud sõjasündmuste mälestuskivi avamisel. Oleksin tahtnud aktusest osa võtta, kuid tervislikel põhjusil ei saanud. Aga mõttes viibisin seal vaba Eestile ustavaks jäänud rahvusliku võitlusvaimuga noorte keskel.

Karl Ollino, Eestist

1941.a. 8. juuli sõjasündmuste mälestusmärk Rannametsas

EESTI ÜKSUSTEST SAKSA SÕJAVÄES (3)

Kõige kaugemal tuli sõdida 36. politseipataljonil. 19. novembril 1942 Stalingradi all alanud Punaarmee suurpealetungi tõttu läkitas Saksa väejuhatus sinna kõik vabad üksused, nende hulgas ka 36. pataljoni Valgevenest. 22. novembril astus eesti pataljon Harald Riipalu juhtimisel lahingusse Surovikino jaama lähistel, ainult 120 km Stalingradist läänes. Punaarmee piiramisrõngas sulgus selle positsiooni ees. Kuu aega kestnud 36. pataljoni meeleheitlik vastupanu Stalingradi välisrindel äratas tähelepanu isegi Berliinis. Jõuludeks tõmmati raskeid kaotusi kandnud eesti üksus rindelt tagasi ning saadeti Eestisse.

1942. aasta suveks sattusid eesti üksused kriisiseisu. See tulenes meeleolu langusest nii kodus kui rindel. Eestlaste suhtumine võõrasse võimu muutus selleks ajaks tunduvalt. Vabanemistunne oli asendunud uue masendusega. Repressioonid jätkusid, omariikluse taastamisest ei tahtnud Saksa võimud kuuldagi. Sõja lõppu polnud näha ja eesti vabatahtlikke kasutati kodust kaugel võõrastes huvides. Pataljonides teenida soovijate hulk kahanes oluliselt. Sõjaväsimusele ja rahulolematusele teenistusoludega lisandus protest Saksa sõjaväevõimu ebaausa käitumise vastu. Nimelt tühistati üheks aastaks sõlmitud lepingud ja eestlasi püüti tähtajatult edasi sundida teenima. Algas deserteerimine; kaadriprobleem teravnes veelgi, kui kuulutati välja vastuvõtt Eesti Leegioni.

Eesti üksuste võitlusvõime säilitamiseks tuli Saksa võimudel teha ümberkorraldusi. Viis julgestusüksust formeeriti novembri alguseks 1942 ümber kolmeks idapataljoniks (nr 658, 659 ja 660) ning üksikuks 657. idakompaniiks. Uued, taas täiskoosseisulised (*à* 770 meest) üksused said senisest korralikuma relvvarustuse ning arvati täisõiguslike rindeüksustena Wehrmacht'i koosseisu. Meeleolu parandamiseks võrdsustati eestlaste autasustamise kord sakslastega, lubati kanda rahvusvärve, hiljem lisati pataljonide ametlikule nimele sõna „Eesti“. Koondati ka politseipataljone, mõni neist toodi Eestisse ja saadeti laiali. Hoolimata sakslaste plaanist pääses hulk eestlasi teenistusest vabaks. Kuid eesti pataljonide üldarvul langeda ei lastud. Kõigepealt kasutati ära kasarmeeritud Omakaitse. Oktoobris 1942 allutati see Omakaitse osa Saksa Korrapolitseile, detsembris aga eraldati hoopis Omakaitse Peavalitsuse alt. 2545 palgalist omakaitselast koondati seitsmesse uude vahipataljoni (nr 287–293). Veebruaris 1943 nummerdati viis neist ümber (nüüdsest nr 29–33), 291. ja 292. pataljoni mehed aga jagati ära ülejäänute vahel. Vastsete vahipataljonide tarvis moodustati Tartu tagavaraüksuse alusel oma tagavarapataljon (nr 35). Sisuliselt see reform muutusi kaasa ei toonud. Vahipataljonide mehed täitsid edasi kasarmeeritud Omakaitse ülesandeid, Eestist välja neid ei saadetud. Peale selle formeeriti 1943.a. likvideeritud rindepataljonide staapide juures uuestivärvatuist, Velikije Luki all vangilangenuist, kohalikest politseinikest jt veel viis pataljoni. Neist kolm said juba varem kasutatud numbrid (nr 287–289), uuesti loodi ka 36. pataljon. 286. pataljon koostati mais 1943 eesti korrapolitseinikest. Eestist välja läkitati neist kolm (nr 36, 286 ja 288). Suveks 1942 olid Saksa võimud likvideerinud neli kohalikku Piiriomakaitse pataljoni ning formeerinud nende koosseisust kolm väikest tollipiirikaitse pataljoni (*à* 200 meest) numbritega 43–45. Muutusi eesti üksikpataljonide koosseisus toimus ka 1944. aastal. Uuesti formeeriti 290.–292. pataljonid, viis ehitus-pioneeripataljoni Eesti venelastest ning väiksemaid üksusi. Erinevalt varasematest komplekteeriti nad enamjaolt sundmobiliseerituist.

Ränga katsumuse ajaks idas teenivatele üksustele sai 1944.a. jaanuar ja veebruari algus. 14. jaanuaril 1944 alanud Punaarmee suurpealetungi käigus Leningradi ja Novgorodi juurest paisati Saksa vägi Narva ja Pihkva alla. Siinsel alal rakendatud arvukate eesti üksuste kaotused raskeis taandumislahinguis olid suured. Eesti idapataljone tabas Punaarmee pealetung Novgorodi lähistel. Neli päeva, 22.–25. jaanuarini, osalesid 658. ja 659. idapataljon Vaškovo piirkonnas kitsal soodevahelisel alal piki Novgorodi–Luuga raudteed läände tungiva Punaarmee rünnakute tõrjumisel. Selle ajaga pääsesid suured Saksa jõud üle Luuga lõuna poole. Vaškovo all vastupidamise eest autasustati 658. idapataljoni ülemat Alfons Rebast esimese eestlasena Saksa kõrgema aumärgi — Rüütliristiga.

Eestil tuleks vaadelda pataljon „Narva“ sõjateed. 1943.a. märtsis valiti Eesti Leegioni õppelaagris Debicas välja 800 eesti vabatahtlikku ning allutati nad pataljonina „Narva“ ühele Saksa eliitväeosadest — SS-diviisile „Wiking“ Ukrainas. „Wikingi“ allüksused olid komplekteeritud mitme rahvuse vabatahtlikest (peale sakslaste taanlased, norralased, hollandlased jt). Eesti pataljon lülitati hollandlaste rügemendi „Westland“ koosseisu selle 3. pataljonina. „Narva“ oli kahtlemata senistest kõige võitlusvõimelisem eesti üksus. Enamasti juba varasemate lahingukogemustega mehed said täiendava korraliku väljaõppe ning parima relvastuse. 17. juulil 1943 astus pataljon Izjumi all lahingusse. Punaarmee üritas seal suurte jõududega abipealetungi, mõjutamaks Kurski pealahingu käiku. „Narva“ pidas pealõõgisuunal küll mehiselt vastu, kuid kaotas kolme päevaga langenute ja haavatutena umbes ⅔ algkoosseisust. Pärast täiendamist paisati eesti pataljon augustis taas eesliinile — ühte Kurski heitluse lõpulahingusse Harkovi pärast. Kui pataljon kaheksapäevase äärmiselt verise võitluse järel tagasi tõmmati, oli selle nelja kompaniisse jäänud kokku 157 meest. Eestlaste silmapaistvat vaprust Izjumi ning Harkovi all märgiti isegi Hitleri Peakorteris. Nii väikese üksuse esiletõstmine suures sõjas ei olnud igapäevane nähtus. Järgnes teenistus rahulikumatel rindelõikudel. Detsembris 1943 saabus „Wikingisse“ veel 500 18-aastast vastmobiliseeritud eesti poissi. Pataljonile saatuslik heitlus toimus veebruari algul 1944.a. Koos diviisi „Wiking“ teiste osadega piirati eestlased Korsun-Ševtšenkovski all ümber. Ühena vähestest suutis „Narva“ sajameheline tuumik sellest hiigelkotist küll välja murda, kuid 500 äsjasaabunud eesti nekrutist pääses ainult 35. Allesjäänud mehed saadeti Varssavi puhkusele ja sealt hiljem Eestisse, kus nad arvati 20. diviisi koosseisu.

Eestlaste tõenäoline arv Saksa väes 1941–1944

	Rakendatud väljaspool Eestit	Väljaõppel	Eestis	Kokku
1. 12. 1941	7 000	—	1 500	8 500
1. 03. 1942	10 000	—	1 500	11 500
20. 08. 1942	8 300	—	1 900	10 200
1. 03. 1943	6 000	2 000	4 000	12 000
1. 09. 1943	6 500	5 500	3 000	15 000
1. 01. 1944	10 000	5 500	3 000	18 500
1. 04. 1944	—	—	52 100	52 100

(Järgneb)

TERVITAME EESTI VABARIIGI 82. AASTAPÄEVA PUHUL

Eesti Vabariigi 82. aastapäeval tervitame kõiki relvavendi ja kaaseestlasi!

Ülemaailmne Eesti Vabadusvõitlejate Keskus
Eesti Vabadusvõitlejate Liit Kanadas
Hamiltoni Eesti Võitlejate Ühing
Montreali Eesti Võitlejate Ühing
Toronto Eesti Võitlejate Ühing
Lennuväepoiste Klubi

H. Later & Company Ltd.
Insurance Brokers
101 Duncan Mill Road, Suite 300
Don Mills, Ontario M3B 1Z3
Telefon (416) 445-4451 Fax (416) 445-5133

EESTI OHVITSERIDEKOGU KANADAS

Meie Elu
Eestlaste ajaleht Kanadas
958 Broadview Avenue, Toronto, Ontario M4K 2R6
Talituse telefon (416) 466-0951
Toimetuse telefon (416) 466-8404

Eriti eesti sõjainvaliide meenutades,

EESTI INVALIIDE TOETAV NAISRING TORONTOS

EESTI MAJA KLUBI

TERVITAB KÕIKI ENDISEID ja PRAEGUSEID VABADUSVÕITLEJAID

Eesti Rahvuslaste Kogu Kanadas
ja
Ajakiri „Rahvuslane“

DR. RAIMUND PAHAPILL M.D., C.C.F.P.
Suite 315, Rosedale Medical Centre
600 Sherbourne Street
Toronto, ON M4X 1L5
Telefon (416) 921-7777

Eesti Sihtkapital Kanadas
Annetused, testamendi-pärandused ja mälestusfondid on tulumaksuvabad. Suunake oma annetused noortele ja teistele eesti organisatsioonidele

Eesti Sihtkapital Kanadas
kaudu tulumaksuvaba kviitungi saamiseks!
Eesti Maja, 958 Broadview Avenue, Toronto, Ontario M4K 2R6

TORONTO EESTI ÜHISPANK
Asukoht: Eesti Majas, 958 Broadview Avenue
Toronto, Ontario M4K 2R6
Telefon (416) 465-4659 Fax (416) 465-8442

Kindlustusbüroo
HEINSOO INSURANCE BROKERS LTD.
Eesti Maja, ruum 202, 958 Broadview Avenue
Toronto, ON M4K 2R6
Telefon (416) 461-0764 Fax (416) 461-0448

VABA EESTLANE
120A Willowdale Avenue
Willowdale, Ontario M2N 4Y2
Telefonid (416) 733-4550 ja (416) 733-4551

Martin Kink meenutab:

ÜHE EESTI MEHE SÕJATEE (3)

Saabus juuli lõpueelne pühapäev, mil Ilse soovis, kas saaksin temaga koos kirikusse minna. Kosele mineku kirikutee oli umb. 15 km. ilusat metsateed jalgrattal. Tuli üks takistus: Mind pandi selleks pühapäevaks kompanii valvekorda. Sain ühe Saaremaa poisiga kaubale, et ta jäi valvekorda. Laenas minult käekella, millise olin saanud leerikingiks.

Ei mäleta, millest õpetaja rääkis, kuid hea oli nii kõrvuti istuda! Käisime seal surnuaial, tema perekonna matusepaigal, kus vist ka ta isa haud oli. Kuidagi jäi silma palju nutvaid inimesi. Sõda külvas surma ja leinamist.

Tagasitee kulges ilusasti, kuni kohtasime Helgat teel, kes tõi uudiseid, mis tõid rasked äikesepilved silmapiirile, nimelt: „Sind käidi taga otsimas...“ Otsustasin tagasi minna ja vaadata, mis saab. Otsisin kokku kõik oma saksakeele, kuni ma staabi juurde sain. Seal kohtasin veltveeblit, kellele esinesin oma parima oskuse kohaselt, et: „Mind on otsimas käidud?“ „Wo bist du gewesen?“ „Ich habe nach Kirche gegangen mit mein Braut!“ Siis ta takseeris mind pikalt, lõpuks öeldes: „Siis on aeg jumalaga jätma minna — teisipäeval on rindele sõit!“ Julgus vist kasvab ruttu sellises olukorras, sest küsimus tuli nagu iseenesest: „Kas võiks natukene kauemaks õhtul välja jääda?“ Kästi hommikul kella kuueks tagasi olla. See oli enneolematu, et kedagi ööseks välja lubati. Kirjutatud on, et „Tema saadab oma inglid...“ Pole teist seletust, et raske karistuse asemel lahkelt ööluba anti. See on seda tähelepanu väärsem, et saksa SS mehena kuulus tema sõduritõotuse juurde, et ta kunagi kirikusse ei lähe. Kahjuks olen tema nime unustanud. Teiste meestega oli rohkem raskusi: Lubasid läbi peksta ja muid ebameeldivaid asju, sest need, kes ilusasti kodus olid olnud, pidid kaks tundi kõige varustusega valvelseisus reas seisma. Minu pärast üksi see pahandus siiski polnud, nagu selgus: Mõned olid kusagil talus viinauimas mõned aknad sisse löönud. Ka see, kes mu valvekorra oma peale võttis, oli küla peale läinud ja mu käekella viinaks vahetanud.

Muidugi oli rõõm suur Ilse kodus, kui ma sinna saabusin. Nad olid minu pärast mures ja palves olnud.

Teisipäev saabus küllaltki ruttu. Oli kurb lahkuda. Ütlesime jällenägemiseni, mis jäi tulemata. Kaasa võtsin palju häid soove, palveid ja seljakoti täie kõike head suupistet. Ka lehekese, käsitsi kirjutatud 91. Taaveti Lauluga sain kaasa: „Ütle Jehoovale, Sina oled mu varjupaik, mu vägev mäelinnus...“

Frondil olin Kuremäe kloostrist Narva jõe suunas rabas. Esimese öö magamise järele leidsin, et minu mundrisse oli asunud veel teisi elanikke... Mind nähtavasti saadeti rindele vene rünnaku tõttu väljalangenute asemele ja vaenlane nähtavasti kogus jõude uue rünnaku jaoks. Nii oli rinne vaikne. Käisin tihti seljakoti kallal ja hakkasin lugema ka lehekest Taaveti Lauluga. Siin õieti hakkasin arutama Jumala ja Tema Sõna tähenduse üle. Jumal oli mulle piirdunud peamiselt tseremooniates, nagu ristimised, pulmad, matused — mitte, kui keegi, kes kuidagi kellegi elukäiku suunaks või mõjutaks. Kas oli see 91. Laul Jumala Sõna, oli selles ka mulle midagi, kas oli ka mina kuidagi Kõigeväelise varju all, nagu see Laul ütleb? Samal ajal, nagu nägemuses, teadsin äkki, et Ilse, Helga ja ema on põlvedel palumas minu eest. See sai mulle ajaks, kus ka mina andsin oma tõotuse Kõigeväelisele ja Tema Pojale, meie Lunastajale. Kas ka Männisalus selline nägemus toimus, et nad oma palve vastusest rõõmu võiksid tunda, ei tea, sest ainult paar Ilse kirja jõudis minuni, kuni kodumaalt lahkumiseni.

Kui mu ema saabus 1962, siis kuulsin, et Ilse oli saabunud minu koju, pärast Eesti langemist 1944. Kunas ja kuhu ta lahkus ja kõik ta edasine elukäik on mulle seni teadmata. (Eelnenu on kirjutatud 1988., 1989 algul sain vastuse oma jõulukaardile ja täna, nov. 1989 ootan teda ja ta õetütart Leat ja Lea abikaasat külla. Jumala teed on imelised ja sündmused Eestimaal ja Vene impeeriumis on sellised, et seda peab Jumala armuna nägema.)

Männisalust kaasaantud seljakoti sisu oli hea ja vähenes, kuid tõi kaasa janu. Kuigi vesi oli vaid paar tolli kamara all, oli see soovesi. Kõik joogivesi tuli tagalast, kuid voor vee ja varustusega oli vaenlase tule alla sattunud. Nii polnud vett janu kustutamiseks. Ühest mürsuaugust leidsin üsna selget vett. Kas selle joomisest või muust, mu kurk oli järgmisel päeval valus — ja läks valusamaks. Nii saadeti mind esmaabi punkti. Arst vaatas kurku, pani valge lindi nööpauku ja saatis tagala poole. Viidi Jõhvi haiglasse ja sealt edasi Rakvere haiglasse. Seal kuulsin, et mul oli difteeria. Kurk oli tulivalus, nii et neelata sain toiduna ainult hästi vedelat mannasuppi. Kui palavik ja suurem haigus möödus, saadeti Porkuni mõisa kosumisele. Seal vist jõudsid mulle järele mõned ja ainukesed Ilse kirjad. Sõjaväe post töötab aeglaselt, et sõjameeste kirjad ei saaks vaenlasele kasuks.

Unistasin loodetavast haiguse puhkusest, et siis sammud Alavere poole seada! Selleni siiski ei jõudnud, sest enne tuli haigla evakueerimine ja kodumaalt lahkumine.

Porkunist rongiga Pärnu poole, et laevale laadida. Hüppasin Viljandi rongile. Nii käisin veelkord kodus. Sealt pöörasin tagasi Tallinna poole. Kuna teadsin üht kahuriüksust Kehra kandis olevat, tahtsin selle üles otsida, kui veelkord Männisalu ja Ilset olen näinud. Rongiga Tallinnani ei jõudnud, sest tee oli eest lõhutud. Hakkasin jala astuma. Üks mööduv veoauto võttis peale, mind ja teisi sõdureid, kes teel olid. Kui jõudsin Kosele ja Alaverre viiva tee otsani, peatus auto momendiks — sealt otsustasin jala minna. Kellegilt küsisin, et kui kaugel venelased on sain vastuseks, et ei tea, kuid Alaverest on juba läbi. Sain veel autole. Nii jõudsime 22. sept. hommikul Nõmmele. Teelt oli autole kogunenud mitu sõdurit ja paar naist. Sellise grupina hakkasime Tallinna poole liikuma. Sõjaväe politsei edasi ei lasknud, sest venelased olid juba linnas. Enne lääne poole liikumist nägin meie ilusat sinimust-valget Pika Hermani tornis ilma ühegi okupandi lisandita. Nii jõudsime ühe veoauto peal Haapsalu. Inimesed hoiatasid linna mineku eest, kuna sakslased olla mingi mongoolide üksuse relvadega pannud linna „korda pidama“. „Hõivasime“ ühe saksa veoauto ja sõitsime Virtsu, sealt parvega Muhumaale ja Saaremaale.

Kihelkonna ja Tagalahe ümbruses lootsime kohata mõnda Rootsi sõidu võimalust. Oli küll paate minekuks valmistamas, kuid kõik olid täis. Seal tekkis plaan Saksa rannavalve paadi ülevõtmiseks, et sellega Rootsi sõita. See plaan jäi proovimata, sest äkki leidsime end ühe saksa üksuse poolt ümberpiiratuna. Meie peale oli sihitud palju torusid, suuri ja väikseid. Viidi Kuresaarde kusagile kasarmusse — valve all!

(Järgneb)

JÕULUMÄLESTUS NOVGORODIST 1943

Jõulumälestusi on talletunud mul mällu väga erinevaid. Kõige meeldivamad ja ilusamad muidugi lapse- ja noorukieast isatalus ja kodukandi kihelkonnakirikus. Jõulumäletusi on ka sõjaväljalt, kus neid sai tähistatud isegi kaevikus, milledele järgnevad jõulumälestused Siberi vangilaagrites.

Järgnevas lühiloos meenutan jõuluõhtut 56 aastat tagasi, mis toimus Novgorodi Kremlis. Detsembri algul 1943.a. toodi Ilmeni järveäärsetelt positsioonidelt tagalapuhkusele 658. ehk nn. Rebase pataljon, mille koosseisu kuulusin miinipilduja rühmas.

Meid paigutati Novgorodi äärelinnas asuvasse koolimajja, mis ristiti „Valgeks Majaks“. Siin saime pisut puhkust, meie koosseisu täiendati ja tegime ka õppusi. Jaanuari algul 1944.a. viidi meid jälle uutele positsioonidele.

Sõjale vaatamata oli saabunud järjekordne jõuluaeg, mille tähistamiseks organiseeris pataljoni juhtkond suurejoonelise jõulujumalateenistuse Novgorodi Kremlis, omaaegses bojaaridelossi saalis. Sellest sai osa võtta igast üksuset teatud arv mehi. Osavõtuks naeratas õnn ka mulle. Lossisaal oli ehitud kuuskedega ja ehitatud oli ka sümboolne altar.

Jumalateenistuse pidas õpetaja Toomas Põld, keda abistas jõululiturgiliste laulude laulmisel Leida Lepik. Peale jumalateenistuse toimus ka armulaud, millest said osa põhiliselt ohvitserid. Minul õnnestunud sellest osa saada.

Vaatamata sõjaolukorrale, tekkis selles improviseeritud kirikus tõelise kiriku miljöö ja hinge tekkis harras jõulutunne ning rahu, meenusid jõuluteenistused kodukirikus.

Kui jõudsime tagasi „Valgesse Majja“, ootas ees suur ja rõõmus üllatus. Eestimaalt oli meile külla tulnud Eesti Rahva Ühisabi delegatsioon eesotsas selle juhi Leesment'iga.

Valmis oli seatud ja kaetud suur ühine peolaud, milles osalesid ka küllatulijad. Jagati kaasatoodud jõulupakke, iga mees sai ka parasjagu kangemat kraami. Peeti sütitavaid isamaalisi kõnesid ja öeldi palju häid sõnu külaliste aadressil. Toonitati, et küllatulijatega on tõestatud, et Eestimaa pole unustanud oma vapraid poegi, kes võitlevad kaugel Idarindel lumes ja pakases oma kodu ja vabaduse eest.

Kui algul lauldi jõululaule, siis varsti mindi üle tuntud sõdurilauludele. Kangem märjuke oli teinud oma töö. Sõjaaegsetest jõuludest olid need kõige meeldejäävaimad.

Tänaseks on tolleaegsed noored mehed, kes veel elus, ületanud seitsmekümne künnise ja elavad vana eesti kõnekäänu kohaselt; veel Jumala armust. Unustatud on kaasvõitlejad, kes langesid Narva all kaitstes meie kodumaad kommunismi ohu vastu. Meie langenute matmispaikade pääle on ehitatud suvilad, seda me nägime hiljutisel külastamisel. Utria matmispaika tähistab ümberlükatud mälestuskivi, aga Toila pargis asuv matmispaik on mälestuskiviga tähistatud, täielikku unustushõlma on jäänud Liivametsa matmispaik. Vaivara vallavalitsus on Sinimägedele ülespannud mingisuguse rist-monstrumi, ilma vabadusvõilejatega kooskõlastamata, kuuldavasti pidada see mingi „lepitusrist“ olema ning selle avamisest võtaksid osa kõik, vaatamata kummal poolel sõdisid.

Meie lootus on jäänud veel praegusele isamaalisele peaministrile. Kui ka nüüd valitsuse poolt midagi ette ei võeta, siis võib küll öelda ja mõelda, et riik, kes ei austa oma vabaduse eest langenuid, ei ole küll mingi õigusriik.

Me oleme siiski eesti ajaloo üks lehekülg kas heas või halvas mõttes, elame veel!

E. Alesma, Eestist

P.S. Jõuluõhtul meenutame neid kelledega olime koos idarindel, kes langesid ning on igavesti nüüd ka unustatud?

KELLE LAULU ME LAULAME?

Nüüd on endised korpuse mehed kuulutanud välja KABALAS kooslaulmise laulupeo. Kuid on teadmata, mis laule seal lauldakse? Äkki EESTI LEEGIONI marssi lauldes võtab keegi turjast kinni, nagu juhtus 56 aastat tagasi minuga.

Lõpetades 1944.a. septembris enda sõjatee Tallinnas Saksa armee poolel. Sattusin hiljem meid okupeerinud punaarmee tööpataljoni, mis asus Tallinnas Heina tänaval. Seal valitsenud korra tõttu, s.o. sulle — mulle (sealiha või puskar), oli võimalus ka kodus käia. Nii asusin 30. dets. 1945.a. Tallinna Ülemiste jaamast teele rongiga, mille suund oli Tapa kaudu Tartu poole. Minul oli vaja sõita Järva-Jaani, nii tuli Tamsalust edasi sõita kitsaröövalise rongiga, kus olid reisijate jaoks kütmata loomavagunid, valgustuseks mingi latern, nii oli vagunis õhtul kaunis hämar.

Tamsalus kohtasin tuttavaid ja nii võtsime kohad sisse ühes vaguniotsas, teises otsas olid kohad eesti korpusemeeste päralt koos ohvitseriga. Meiepool vaguniotsas võttis keegi välja puskari pudeli ning seda rüübates tõusis tuju ja varsti läks lauluks lahti. Lauldi isamaalisi laule, isegi Eesti Leegioni marssi. Siis tuli korpuse ohvitser meile sõnu päälelugema ja sundima nõukogude korda armastama. Kuna tööpataljonis oli punaarmee vorm, siis ei teadnud see ohvitser, kes olen mina ning lubas mind Paides julgeolekusse viia, ega lubanud minul vagunist lahkuda. Käsitsi me kokku ei läinud, sest mees oli minust pisem. Enne Vajangu jaama ütlesid naised, et nemad võtavad kaasa minu seljakoti ja katsugu ma vagunist Vajangu jaamas maha karata. Jõudnud Vajangu jaama lahkusid 4–5 naist vagunist, mina seisin uksel ja naised urjutasid „offet“, kes seisis minu seljataga, hoides kinni sineli põõnast. Tegin järsu tagakküünarnuki löögi ja hüppasin vagunist maha. Kohe oli järel ka see offe ning tõmbas nagaani välja. Samas tekkis väike rabelemine, Offe ähvardas mind tulistada. Kui vagunisse ei tule. Ju jaamaülem nägi ka seda jama ja andis ärasõidu vile. See sell lõi vedelaks ja ei tulistanud, joostes tagasi vagunisse. Naistel oli jaamas hobune vastas ja sõitsime lõbusalt kodupoole, ikkagi väike isamaaline võit. Minule lõppes see ikkagi arreteerimisega 29. jaan. 1946.a. Võibolla elab see „offegi“ oma elu edasi?

Meil saksa poolel EESTI lipu värvides sõdinud ja isamaalisi laule lauldes Narva all, kui ka praegu, on vähe imelik nüüd korpuslastega koos laulda.

Miks te ei kutsunud meid Emajõe ääres koos isamaalisi laule laulma? Kui teie hiljem nautisite lihaleti soodustusi, siis meie pidime leppima seasabadega. Laulge terviseks, kuid ärge samastage meid FAŠISMIGA, nagu ütles mulle seltsimeeste seltsimees KERGE, kui temale helistasin!

Vabadusvõitleja Emil Alesma

Kaljo Alaküla lennuväes (3):

LAHINGLENNUD ALGAVAD

Pommidest kasutasime 50-kilogrammiseid fugass-, kild- või kassettpomme, nn. „behältereid“. Viimased kujutasid endast õhukesi pommikujulisi kesti, millised olid täidetud väikeste kiloste kild- või süütepommidega. Peale pommi vabastamist kukkusid need pomm-kassetid mõned sekundid, siis avanesid ja nende sisu pudenes hajutatult maapinnale laiali. Küllap oli selliste kassetpommide mõju tihedalt mehitatud positsioonidel küllaltki efektiivne, sest alati tõusis peale „behälterite“ kasutamist ka vastase õhutõrje aktiivsus. Sõja lõpupoole, ilmselt selle pärast, et ei jagunud enam metalli, hakati tootma kildpomme, kus kõikvõimalikud metallijäätmed, mutrid, poldid ja muu selline kraam olid valatud tsementi. Olenevalt pommitatavast objektist, kasutati erinevat strateegiat. Kui oli tegemist mõne sillaga, anti muidugi fugassidega pihta. Tihti aga tehti lõhkepommidega ots lahti. Siis süütepommidega maailm valgeks ja edasi anti kildpommidega nendele pihta, kellel selle tule juurde asja oli, kas tuld kustutama, niisama uudistama või ennast soojendama. Meie vajalikke rindetarkuste programmi oli kapten Ürgsoo koostanud suure põhjalikusega. Tänu sellele targale tööle ei olnud meie poiste hulgas rindel kaotusi, aga küllap oli meil ka seda lihtsat sõjamehe õnne.

Kuna siin äsja oli juttu tsementpommidest, kuulub siia juurde üks lugu, mis elab siiamaani endiste 3. eskadrilli poiste hulgas edasi. Siinjuures pean andma järjekordselt sõna meile juba tuntud Idapojale, täpsemalt tema tegudele. Kaks meie öiste pommitajate eskadrilli, 1-ne ja 2-ne olid 1943.a. novembris jõudnud oma lahinguteel Venemaale, Idritsa lennuväljale. Käidi pommitamas põhiliselt Neveli rinnet. Siis jõudis kätte aastavahetus ja nagu ikka pandi ka Idritsas uueaasta pidu püsti. Ei hakka ma siinjuures kirjeldama mitu pudelit, millist jooki ära tarvitati. Aga lennugrupi adjutandil härra major Juhalaisel tuli häda peale ja ta läks välipeldikusse, seda pisikest asja ära ajama. Ja nüüd, nagu räägivad tolleaegsed mehed oma mälestustes, ilmunud kusagilt obergefreiter Idapoeg, kellel oli majoriga mingi kana kitkuda, lipsti välja ja pani välipeldiku ehk kemmergu ukse väljastpoolt haaki. Ja siis tuli järgmine, kapteni aukraadis mees oma hädaga ja pimedas, külmas Venemaa öös hargnes peldiku ukse taga alljärgnev dialoog. Mees seest: „Kes tuli? Palun tee uks lahti!“ Väljas ukerdav mees: „Loll oled või, sina oled sees, tee ise uks lahti, kuidas sa väljast kinnise ukse taga sittuda saad?“ Ajalugu vaikib, mitu korda nad sedasi raudkülmas, pimedas Venemaa öös üksteist kutsusid ust avama. Lõpuks see välimine mees, kellele ei suutnud see sisemine mees seda fenomeeni ära seletada, kuidas saab olla, et uks on väljast kinni kui tema sees situb, lõi käega, laskis samasse nurga taha oma sorri ära ja jalutas minema. Ja siis asus Idapoeg ligimise päästmise tööle ja laskis hr. majori vallale, mille eest viimane nimetas Idapoega oma elupäästjaks ja kutsus ta sisse, kus Idapoega autasustati ohvitseri elupäästmise eest suure klaasitäie brändiga. Eks siis järgmisel päeval, pead parandades, ilmuski pool põranda-alune, suusõnaline bülletään pealkirjaga: „Majori kannatused ja kapteni seiklused uueaasta ööl Idritsa välipeldikus.“ Aegade jooksul see lugu sai laiemalt tuntuks ja nagu võib arvata, hoopiski mitte ilma Idapoja enda abita. Küllap ta kusagil mõnele heale sõbrale muidugi suurima saladusekatte all teatas, kuidas ta oli... Ja see siis omakorda jutustas edasi oma veelgi paremale sõbrale, kuidas Idapoeg... Viimase tilga härra majori karikasse kallas aga juhus, kus ta läks peale pisiremonti oma lennukit katsetama ja siis saatis Idapoja lennujuhtimisekeskusse, et nad tema stardi- ja maandumise ajad kirja paneksid. Käsu saanud, Idapoeg vastas oma tavalise teenistusvalmidusega määrusekohaselt sõjamehelikult: „Just nii, härra major!“ sõitis Flugleitungisse ja teatas: „Praegu kohe läheb härra major Juhalainen lendu. Ta käskis kõied ja labidad valmis panna.“ Ja siis niisugune uskumatu kokkusattumine. Majoril juhtuski tol korral väike avarii. Muidugi jõudis ka see lugu majori kõrvu ning Idapoeg, kes oli olnud staabi juures pikka aega juhtivtöötaja, (autojuht) saadeti rindele, see tähendab meile, 3-dasse eskadrilli. Ja tegutsebki Idapoeg esimest ööd, veab lennukitele neidsamuseid tsementpomme laiali ja hõikab: „Ostke pomme, head pommid, odavad pommid, viskate alla ja venelased on üleni tolmused.“

Ja oligi ka mul päris oma ratsu käes ja ma ruleerisin oma motoristi, Telga Erichi abiga, kes lennukil taskulambiga ees kõndis, starti. Peab ütlema, et teise mehega kaasa lennata on palju lihtsam ja mugavam. Nüüd tuli kõiki rindelendudel ettenähtud navigeerimise nõudeid, millistest juba eelpool juttu oli, endal silmas pidada ja täita. Ma polnud sellel ööl esimene startinud masin ja vaenlane andis eelmistele ägedat tõkketuld. Narva rinne oli juba tükk aega paigal seisnud ja selle tõttu oli jõutud kohale vedada igasugust õhutõrje relvastust ja moona ning nüüd tuli ka minul, seekord üksi, sellesse tuleseina sisse lennata. Vanadel rindelenduritel oli märgile minekuks olenevalt olukorrast mitu taktikat. Nimelt oli teada, et venelastel ei olnud, vähemalt Narva rindel mitte radar seadmeid. Sellist tulearvestuse keskust, nagu oli sakslastel, „komandogeräti“, milline arvestas välja mitukümmend tulevääretust sekundis. Vaenlasel oli tol ajal relvastuses nn. kuuldeaparadid, maailmasuured mehaanilised kõrvad, millistega selle seadme operaator neid üles-alla, vasemale-paremale pöörates läheneva lennuki välja peilis ja selle informatsiooni kahuritele edastas. Operaatori informatsiooni aluseks oli lennuki mootori mürina tugevus. Mootori müriin tugevneb, sihtmärk läheneb, tuleb anda tõkketuld, kaugeneb, tuli seis. Nii ka mina selle kõrvadega mehega seal all kassi-hiirt mängisin. Rindejoonele lähenedes lükkasin lihtsalt tasapisi gaasi juurde, mootori põrin valjenes. Operaator all kuulis, et nüüd ta tuleb ja õhutõrje pani omad torud hüüdma ja lasi mulle tõkketule ette. Seejuures ei tohtinud ma muidugi mitte lennata horisontaalselt otse edasi, siis oleksin tõkketulle sisse põrutanud vaid tõmbasin pulga kõhtu ja võtsin kõrgust selliselt, et mootori suurem lärm ei olnud minu edasiliikumise kiirusega võrdeline. Ja siis hakkasin tasapisi gaasiheeblit tagasi tõmbama. Kõrvadega mehed all kuulavad — ahhaa tõkketulel aitas, mees, see tähendab mina, pööras tagasi. Muutun lähenevast — kaugenevaks sihtmärgiks. Tõkketule seis. Tõmban gaasi kinni, ise aga lauglen samas suunas edasi. Üle rinde jõudes teen tagasipöörde ja jätkan lauglendu sihtmärgile nüüd juba lennusuunaga kodu poole. Lülitan sisse elektrilised pommisütikud, lähen, näpp pommipäästikul, ilma mootorita pikeesse ja sihtmärgil päästan pommid. Ning siis gaas põhja, nina alla ja täie tambiga, kurveid tehes kodu poole minema. Ja siis, oh sina jeerum, anti mulle saba taha tuld nagu uueaasta öösel. Samal ajal ei võimaldanud kurveline lend kuuldeaparadi operaatoril mind välja peilida ja anda suurtükkidele tuleandmeid ühele püsivale lennusuunale. Muidugi ei või ma teada kõiki nüansse, mis seal maa peal vaenlase poolel toimus, aga mul endal tekkis küll usk, et ma selliselt gaasiga mängides mingil määral juhtisin vaenlase õhutõrje tuld. Ja juba see tunne oli midagi väärt, et ma muutusin lihtsast märklauast ka tegijaks, sest mul oli lennuk, gaasiheebel ja juhis, nii ma selles mängus neid ka kasutasin. Muidugi aitas ühe masina suhtes tuld hajutada ka tõsiasi, et meie kolmest öiste pommitajate eskadrillist oli korraga üleval oma 30–40 masinat ja pealegi tihti ei rünnatud vaid ühte sihtmärki, vaid pommitati vastavalt staapide käsule paljusid objekte nii piki rinnet kui ka rinde taga.

(Järgneb)

VABADUSSÕJA ALGUSE AASTAPÄEVA TÄHISTAMINE TORONTOS

(algas lhk. 1)

vabariiki ega rahvastki. See vabadusiha kestab meis edasi ja loodame, et see on ka praegu kodumaal elavais sõdureis, ilma selleta poleks ei riiki ega rahvast. 4. dets. 1953.a. oli siin 23 vabadussõjast osavõtnut, neist 19 olid Vabadusristi kavalerid. Nüüd on järel ainult major Ernst Tiivel, kes kevadel sai saja-aastaseks. Kohal oli vabadussõjalase lesk Siiri Saalfeldt, kellele kinnitati rinnale nelgiõis kõigi vabadussõjast osavõtnute austamiseks.

Järgnevalt sai sõna Eesti Ohvitseride Kogu Kanadas endine esimees ja praegune auesimees Endel Reinas, kes kõneles eesti rahva sõjalise organiseerimise põhimõtteist Vabadusõja alul.

Kõne põhines kindral-major Traksmaa „Sõduris“ ilmunud kirjutisele, kus nimetati, et põhialuseks rahvaste kujunemisel on nende ajalugu, kust ammutatakse tugevdavat elujõudu. Relvastatud võitlus on vaid mehhaaniline vastupanu, kui pole sisemist jõudu. Eesti iseseisvus on alates 1918.a. olnud seotud sõjalise tugevusega. Meie juhtide sügavalt rahvusliku kainsuse tõttu mõisteti, et ajal, mil vene hiiglane nõrkes, hakkas Eesti riik moodustama oma sõjajõude, üle terve Venemaa neid kodumaale tuues. Sõjalistelt oli sel 1917.a. koondumisel otsustav tähtsus eesti üksuste loomisel. Valmisid võitlusüksused, sest juhtkonna ja meeskonna kasvatamine nõudnuks aega ega poleks olnud võimalik sõjaolukorras. Eesti sai omale 1917.a. relvastatud väekoondised kaitsmaks maad enamlaste vägivalla vastu. Nende käes oli eestlaste lootus. Saksa okupatsiooni ajal elas demobiliseeritute ja tegevväe kontakt, mis pani aluse Eesti iseseisvaks kuulutamisele. Kindral J. Laidoner suutis luua Eesti ajaloo tugevaimad väeosad, kindlustas iseseisvuse ja riikliku korra. Vabadussõda oli suurim heitlus oma maa eest. Vabadussõja vaim väljendus ka II maailmasõjas. Kui poleks olnud Vabadussõda, poleks olnud oma riiki ega kaunist iseseisvuse aega.

Järgmiseks toimus ÜEVKeskuse teeneteristide annetamine. Seda toimetasid Keskuse esimees August Jurs ja kol.ltn. Ü. Tamre koos R. Trallaga. Kolmanda järgu ristid said W. Mandra, E. Oder, I. Tamm, E. Tammisto, I. Värk; teise järgu ristid L. Pikkov ja G. Toming.

EV aupeakonsul Ilmar Heinsoo tervituse luges ette praost emeritus Edgar Heinsoo, öeldes, et sama Vabadussõda on meid juhtinud ja viib meid edasi uude aastatuhandesse.

Eesti Maja esimees Osvald Piil tervitas juhatuse nimel. Rahvuslike tähtpäevade märkijad ei saa iial unustada Vabadussõja vaimu. Kirjalikud tervitused saatsid EV suursaatkond Washingtonis, EVLiit USA-s ja endine Eesti kaitseminister Hain Rebas.

Kontserdi osas laulsid Valve Tali ja Hilda Sepp J. Mandre „Kodunõmm“, V.L. Lipandi „Igatsus“ ja H. Jõgioja „Rukkilill“, tõlgitsedes koduga seotud motiive erilise soojusega. Ühislauluna lauldi „Eestimaa, mu isamaa“. Lõppsõnas TES esimees T. Merilo tänas tegijaid, öeldes kõigile palju tänu, samuti ka eesti ohvitsere, kes oma vabast ajast on ohverdanud terve päeva.

Rahvuslik üritus lõpetati Eesti hümniga, mille järel viidi riikide ja organisatsioonide lipud saalist „Estonia“ orkestri poolt mängitava „Eesti husaari“ helide saatel.

E. Lindaja

AUGUST JURS — 85

(algas lhk. 3)

inseneriks, kus tema järelvalvel ehitati 6 uut silda maanteedele. Sellel ametikohal töötas juubilar kuni puhkepalgale minekuni.

Vaatamata nende elukoha kaugusele, on A.J. oma pikkade eluaastate vältel sõitnud tuhandeid kilomeetreid, et võtta osa Hamiltonis ja Torontos toimuvaist isamaalikest j.t. kokkutulekuist, või siis EKN-u, „Võitleja“, sõjameeste ning teistest üritusist, et oma isamaalikku kohust täita meie kodumaa hüvanguks! Tema on andnud erilise panuse vabadusvõitlusliku idee arendamiseks ja selle edasikandmiseks. Kui 1966.a. asutati Hamiltonis EVÜ, siis astus juubilar kohe selle liikmeks ja peagi valiti ka selle ühingu esimeheks, millist kohustust on tema pidevalt tänapäevani kandnud!

Oma aktiivsuse ja isamaaliku andumusega on juubilar sõjaveteranide seas võitnud suure poolehoiu, mis tõttu ta on olnud valitud ÜEVK-e esimeheks, juba ligi paarkümmend aastat. Samuti on ka tema õhutusel koondunud kodumaal elunevad endised sõjaveteranid suurde ühisesse „Eesti Vabadusvõitlejate Liitu“ Tartus (EVL), mille esimeheks oli ksv! Hudo Räst (†). Liidus on 13 piirkondlikku ühingut, kolme tuhande liikmega. See üksus on liitunud siinse ÜEVK-ega.

A. Jurs on kuulunud paljudesse organisatsioonidesse esimehena, nagu Sihtasutus „Võitleja“, Sihtasutus „Seedrioru“, jt. Samuti on teda valitud paljudesse meie ja teiste maade ühingute juhatuse liikmeks. Neile lisaks kuulub tema ka Eesti Ohvitseridekogusse Kanadas, Korp!Ugala Vil!Kogusse ja Kanada Kutseliste Inseneride Ühingusse.

Juubilaril on lisaks veel Raudristidele järgmised Teeneteristid ja Medalid: ÜEVK-e 3 Teeneteristi, Balti Veteranide Liiga Medal, Soome jätkusõja Medal, Leedu Võitlejate Teeneteristi ja Kanada Vabatahtluse Medal.

Juubilar on ka kogunud ja talletanud sõjamälestuste kirjapanekute kaudu meie sellekohast ajalugu, ning tema algatusel ja eestvedamisel nägi trükivalgust koguteos „Eesti Vabadusvõitlejad II Maailmasõjas“. See väärtuslik ajalooline teos tõlgiti ka inglise keelde ja on levinud üleilmselt, olles leidnud hääd hinnangut ka kodumaal.

Juubilari tervitavad tema juubeli puhul endised eesti sõjamehed laias maailmas, paljude organisatsioonide juhatused, Korp!Ugala confraterid, ioendamatud sõbrad ja tuttavad, kes talle kõik palju õnne soovivad, et temale antaks veel pikki vastupidavaid helgeid aastaid, ning eesti sõdalase raudset tervist!

Care frater et commilitus Augustinus! Gratulabundum: Multos Annus!

Raimond Tralla

Emu Saarniit jutustab:

SILMITSI HÄVITUSPATALJONIGA (8)

(ja mul ei olnud püssi)

Lõpuks, igavikuna tunduva aja järel nägin talu koera Pollat ja kohe selle järel pere nooremat tütart Heljut, kes majatagusesse marjaaeda maiustama tuli. Kartsin koera. Kartsin, et ta oma haukumisega mind võib ära anda. Mida teha? Hiilisin põõsastikust välja ja lagedale tulles hüüdsin koera nimepidi. Mitu korda järjest. Polla seisatas, tõstis pea kõrgele, vaatas minu poole ja siis tuhatnelja, haukumata, heast meelest aetuna pidi mu peaaegu pikali tõukama. Oli esimene jällenägemine minu leivatalu elulisega. Ka Helju jooksis minu poole, rõõmsalt hüüdes „Emu, Emu... Emu on siin... Emu on siin...“. Helju võis olla tol korral 7-aastane. Tüdrukult kuulsin, et talus on kõik korras. Hävituspataljoni ei ole.

Millise rõõmuga mind jälle vastu võeti. Kui maitsev oli eesti talu toit — üle hulga aja. Küsimuste sadu nii minu kui ka pererahva poolt ei andnud aega vastusteks. Pikkamööda said jutud selgeks räägitud. Ei, neid ei kimbutatud hävituspataljoni poolt. Neli nende meest tulid küll talust läbi, samal päeval kui lahing oli, hiliselt pärastlõunal. Kaks tulid sisse, kaks jäid välja valvele. Esitati standardküsimusi, millele peremees korralikult vastas. Ei, ei nemad ei tea midagi „bandiitidest“, kuulsid küll paugutamist, arvasid, et seltsimehed said fašistide soldatid kätte jne. Lahkudes palusid kommud peremehel olla ettevaatlik metsas liikuvate võimalike bandiitide suhtes.

Üldiselt talurahvas ei teadnud midagi, mis juhtus. Võeti küll kontakti Laiasöödi rahvaga, kuid ka nemad ei teadnud, väljaarvatud seda, mis „Onu“ neile teatas. Onu, kes viskas silma Laiasöödi vanemale tütrele Annile, oli seega kindlas koha. Sama päeva pärastlõunal vurasid talu õuele kaks külgkorviga mootorratast, mõlemis kergekuulipildujad peale monteeritud.

Ei... ei või olla... kas tõesti sakslased? Õigus. Milline kergendustunne valdas maad. Nad olid toredad poisid. Käised üles keeratud, kiivrid kuklas, blondid juuksed sassis, habet neil vist veel ei kasvanudki. Pererahvas tõi sahvrist lagedale parimad palad,mis talu võis pakkuda. Need mootorratturid olid nähtavasti mõne üksuse eelluure, küsisid andmeid vene vägede kohta. Rääkisime, mis oskasime. Panin tähele, et mu koolis õpitud saksa keel kippus segamini minema koolis õpitud inglise keelega. See segas mind. Pidin rääkima aeglaselt, mis aitas. Lahkudes pererahvas andis neile kaasa veel mune, pekki ja võid, mille eest lauanurgale jäeti raha. Ah, et niisugune ongi saksa raha! Alles hiljem õppisin, et päris saksa raha on käibel ainult Saksamaal.

Saksa sõdurid jätsid neile väga hea tunde, samasuguse nagu mõni aasta hiljem Austria mägedes Ameerika sõdureid nähes. Veel jäi neist mulje, et nad teadsid, neil oli juba kogemusi, et nad ei tulnud Balti riikidesse vallutajatena vaid vabastajatena. See oli ka esimene ja viimane kord, kus see pererahvas omas talus saksa sõdureid kostitas.

Järgmisel päeval võtsin südame rindu ja koos pereisaga jalutasin Igavere külla. Laiasöödi talu juures märkasime kauguses vastutulevaid mehi. Silm ei seletanud, kas nad kandsid vormiõivastust. Kindlasti nad märkasid ka meid, sest nende samm jäi aeglasemaks ja lõpuks kadusid nad tee ääres olevasse kraavi. Seda tegime ka meie. Eemalt hõigati: „Mis mehed te olete?“ — „Meie oleme eesti mehed,“ hõikas minu leivaisa neile vastu. „Kas on venelasi näha?“ — „Ei ole. Saksa patrull sõitis siit eile läbi, aga... mis mehed te olete?“ Meie oleme ka eesti mehed, teel oma kodudesse.“ Kuna nemad olid viiekesi, siis nad tulid esimestena lagedale ja jätkasid oma teed meie suunas. Ei mäleta, kas neil ka püsse oli, igatahes ka meie tulime metsast välja ja nii kohtusime nendega. Nad olid samuti metsavennad kusagilt Lagedi poolt metsast ja ka nemad olid juba sakslasi näinud, nendelt kuulnud, et õhk on siinses piirkonnas venelastest puhas. Soovides üksteisele head õnne, meie teed läksid lahku. Laiasöödi talust mööduides kuulsime nendelt, et ka Onu olevat Igavere külla kõndinud, sealtpoolt olevat laskmist kuulda olnud... Millal?... Noh nii paar päeva tagasi... Aga miks Onu tagasi ei ole? Sellele küsimusele ei osanud Anni vastust anda.

Jõudes Igavere külla, astusime sisse Mäe Volli tallu, mis oli otse tee serval ja kust kostis hääli. Seal peeti pidu. Meile paistis, et see pidu on juba jõudmas oma lõppfaasi. Tundus, et peo peakangelane oli sõber Olev. Igavere külast kuulsime ka uudiseid, mis selgitasid meie teadmatut olukorda viimase paari päeva jooksul. Igavere külla jäänud naised, lapsed ja vanavanemad kuulsid püssipauke suure südamevaluga.

Pärast lahingut jäi kõik vaikseks. Vaikusele järgnes plahvatus, suure suitsusambaga taevasse. Siis jälle vaikus. Südamevalu suurenes. Umbes paar tundi pärast plahvatust jõudis külla grupp väsinud ja määrdunud hävituspataljonlasi, kes ilma pikema jututa ja läbiotsimisteta nõudsid taludest hobuseid vankritega. Saanud need, kadusid nad tulnud teed tagasi. Kui palju neid hobuseid vankritega ära viidi, rahvas täpselt ei teadnud. Mõni luges neid 7, teine jälle 9. Ja mis siis edasi?... Jällegi mõne tunni mööduides samad hobused koos vankritega, nagu üks killavoor, liikus läbi Igavere küla Aruküla jaama suunas. Kõnesolev tee oli ainuke, mis meie küüni juurest möödus. Tühjad vankrid olid nüüd kuhjas ja kinni kaetud küll tekkide, küll presendirabalatega. Keegi ei näidanud, mis nende all oli. Keegi ei julgenud küsida ka. Võib-olla vangilangenud ja tapetud oma küla mehed? Jube!... Ja nii liikus see killavoor relvastatud püssimeeste saatel Aruküla jaama suunas. Jällegi tükk aega vaikust.

Igavere mehed, pärast lahingut, liikusid ja peitsid end kogu päeva metsas oma kodude läheduses. Vastu õhtut otsustati siiski mets jätta kus seda ja teist. Kodust saadud info vankritest ja hobustest pani mehed mõtlema. Jõuti üksmeelsele otsusele, et kõik ei ole veel lõppenud.

Hävituspataljonlased nähtavasti pärast lahingut metsavendadega ei vaevanud end tagaajamisega, sest tegemist oli uue, suurema ja ka relvastatud grupiga. Igalühel on elu armas, eriti veel, kui oled maha jooksnud mitu kilomeetrit soist maad, maha pidanud lahingu uue nähtamatu vaenlasega, kandnud kaotusi. Langenud püssimehed tuli ju ära koristada ja, mis meeldivaim asi selles, metsavendade ehk nende keel „bandiitide“ peakorter sai vallutatud. Küün oli igasugust kaupa täis, paarikümne mehe äraelamiseks pikemaks ajaks, rääkimata rohkest toidukraamist. Võit oli käes. Mis sest, et kümmekond punase viisnurgaga meest lamasid liikumatult küüni ukse taga, aga võidupidu küünis võttis maad.

(Järgneb)

ILOR TAMM 75

Juubilar sündis 14. detsembri 1924, Kannuna külas Virumaal. Lapsepõlves elas ta vanematega ka Valga- ja Võrumaal. Pärast algkooli lõpetamist astus Ilor Narva Tööstuskeskkooli mis aga sõja puhkemise tõttu jäi lõpetamata.

Ilor Tamm

1. septembril 1941 astus Ilor vabatahtlikuna, kuueteist aastasena, Narvas formeeritavasse Julgestuspataljon 184-ndasse. Juba 12.09.41 lähetati pataljon Venemaale, sihtkohaks Jamburg. Ilor tegi kõik lahingud selle pataljoniga kaasa, mis hiljem nimetati ringi eesti Idapataljon 660, Leningradi all kui ka Luuga ümbruses. Ilor saabus koos oma pataljoniga üle Pihkva Eestisse, veebruaris 1944.a. Pärast mõnepäevast puhkust ja kohendamist Toila metsas, kuhu saabusid ka eesti Idapataljonid 658 ja 659, tuli tal minna koos oma üksusega Riigiküla alla rindele. Aprillis likvideeriti Idapataljon 660 ja viidi üle 20. div. 46 rügementi. Ilor kui ka kõik teised 660 pataljoni sõdalased pidid oma „Wehrmachti“ tunnused „Waffen-SS“ omade vastu vahetama. Diviisi koosseisus tegi Ilor kaasa Riigiküla taganemislahingu 26.07.44 ning Sinimägede lahingud.

Pärast Sinimägede lahingut lähetati Ilor koos viie kaasvõitlejaga Männikule. Pidid hakkama seal kuulipildureid väljaõpetama. Männikul aga ei osatud nendega midagi peale hakata. Siis saabusid Männikule „Soomepoisid“. Augusti 26-ndal liitus Ilor „Soomepoistega“ ning läks koos nende esimese pataljoniga Tartu alla rindele. Ilor tegi kaasa kõik lahingud koos „Soomepoistega“ ilma, et ta oleks olnud „Soomepoiss“, 28. augustist kuni 17. septembrini, päeval mil ta sai haavata Pilka küla lahingus. Ta lähetati Rakvere haiglasse, säält Tallina ja Tallinnast laevaga Gotenhafeni. Pärast tervenemist Breslau haiglas komandeeriti Ilor Neuhammerisse. Neuhammeris veetis ta ainult mõned päevad, kust ta lähetati Posenisse kol. Saarseni eripataljoni, kus oli ees juba 600 mehe ümber. Enne jõule läks see pataljon Ztulpa (Grentshauseni) linna, Varssavi ligidal, erilisele väljaõppele. Õppustest ei tulnud midagi välja, venelaste läbimurde tõttu Varssavi all 14.01.45. Ilor sai märtsis taandumislahingus haavata, sedapuhku juba viiendat korda olgugi, et esimesed kolm olid ainult „väikesed kriimustused“. Ta lähetati Lõuna-Saksamaale Wangeni linna haiglasse. Selle linna vallutasid mai alguse prantslased ja Ilorist sai sõjavang. Kui juulis hakkasid prantslased lätlasi ja vlassovlasi venelastele välja andma, Ilor põgenes haiglast ühe baltlase (Tallinnast) abiga, kes töötas tolles haiglas juhtival kohal. Ta siirdus ameerika tsooni, kus hiljem astus vahikompanii 4229-dasse, mis pärast väljaõpet viidi Stuttgardi. Aastal 1948. too vahikompanii likvideeriti, Ilor emigeerus Venezuelasse. Ta leidis tööd suurfirma Searsi juures. Pärast koolitamist, õpinguid, kursusi ja treeninguid, Ilor nimetatakse aastal 1954 Searsi „manageriks“ Venezuelas, Valencia linnas. Ta töötas Searsi juures mitmes linnas Venezuelas, kui „manager“ kuni 1981. aastani. Siis ütles oma töökoha üles, et alutada isikliku ettevõttega. Kahjuks Venezuela rahakursi languse tõttu, liikvideeris ta tolle ettevõtte ning saabus 1984. aastal Kanadasse, koos oma abikaasa Eugenia, kest lahkus siit maailmast kurja haiguse tõttu 1997. aasta mais, kahe tütre ja viie pojaga.

Ilor on olnud juba üle 12 aasta Toronto E.V.Ü. liige ning momendil juhatusliige. Samuti sõjameeste häälekandja „Võitleja“ juhatuses. Palju õnne Sinu juubelipäeval ja pikka iga, kallis kaasvõitleja!

E. Lindaja

EESTI SÕJAVETERANIDE LIIT AUSTRAALIAS 30 AASTANE

Heites pilku 30 aastat tagasi ajale, kus asutasime oma organisatsiooni, mäletame, et tol ajal oli palju asju praegustest hoopis teistmoodi. Olime kõik veel täies keskeas täis energiat ja tegutsemisvaimu. Meie oma ühiskonnas kihises kultuuri- ja poliitikaelu. Välis-Eesti vabadusvõitlus käis kõrgtuurides. Ka kohalik poliitiline selgitustöö Austraalias võttis Balti Nõukogu eestvõttel hoogu. ESTO'de ajajärk oli just algamas ja sellega koos intensiivistus ka globaalne eestlaste koostöö meie kodumaa saatuse selgitamises maailma avalikkusele.

Sellega oli niiöelda „klimaatiline“ olukord ka Eesti Sõja-veteranide Liidu asutamiseks soodus. Teadupärast oli ju siin maal tol ajal Austraalia veteranide keskorganisatsioon RSL pea ainukene kommunismivastane organisatsioon. Samal ajal polnud üldsusele tundmatu eesti veteranide organisatsiooni EVÜ pürgimused rahvusliku selgitustöö osas austraalia ühiskonnas tulemuslikud ja oli täiesti loogiline, et RSL'ga ühinemine oli tegelikult kasulik mõlemile poolele. Võisime neile anda otsest informatsiooni kommunismi olemusest ja tegudest, samal ajal aga mõjuka organisatsiooni osana oli meil võimalus paremini mõjule tulla. Alates 1970. aastast oleme igal aastal osa võtnud Anzac marsist. RSL State kongressidele oleme esitanud kolm resolutsiooni, mis kõik on ühehäälselt heaks kiidetud. Samuti oleme osalenud Intramural Districti tegevuses.

Tänu ksv. Edgar Aaviku eestvõtmisele ja agarusele sai 30 aastat tagasi RSL Estonian Sub-Branch teoks ja on aegade konarlused hästi üle elanud. Edgar Aavik, meie asutaja esimees, on koos 81 meie ridades viibinud kaasvõitlejaga oma maapealsed võitlused lõpetanud ja rahupõlve ära teeninud.

Meie poliitilised sagimised siin maal on muutunud minevikuks. Kodumaa on jälle vaba ja iseseisev. Meie omaaegsed unistused on realiseerunud. Aga ikka väristame oma südant, kuna kõik pole siiski täpselt nii, nagu oleksime soovinud. Laulva revolutsiooni vaimustus on vaibunud ja argipäeva mured on oma pitseri vajutanud eesti elule. Kuigi Eesti majanduslikku arengut loetakse Ida-Euroopa edukaimaks, rabelevad paljud eluraskustes.

Eesti Sõjaveteranide Liit jälgib hoolega kodumaa käekäiku ja püüab omaltpoolt kaasa aidata, kus võimalik. Meie iga-aastaste toetuste kogusumma Eesti Vigastatud Sõjameeste Ühingule ulatub 8245.00 dollarile. Kui 1996. aastal korpusemeestel kerkis idee — meie vabadusvõitlejatega hakata koos tegutsema, saatsime siit tugeva deklaratsiooni selle vastu, mis Eesti Vabadusvõitlejate organisatsioonides laialdast vastukaja leidis. Kui 1997. aastal taheti küüditamispäeval lauluväljakul korraldada rockkontserti, saatsime jällegi kõva protesti presidendile, peaministrile, Riigikogu esimehele ja Tallinna linnapeale. Sel päeval toimus rocki asemel isamaaliste ja lembelaulude kontsert.

(Järg. lhk. 11)

Tallinna mees Roland Toome meenutab: (3)

... detsember, 1944

Alamrahvas ehk Liter B pidas oma pidu eraldi. Pidu käis õhtust hommikuni. Just nimelt õhtust hommikuni, sest ega suurt vahet töö ja puhkeaja vahel me ei pidanudki. Sipelgas meie koosistumistest osa ei võtnud. Tema jõi omaette. Päeval tegime veidi tööd ka, aga ilma vaimustuseta. Varsti peale kella kümmet pilgutasime üksteisele silma ja suundusime „frünštückile“. Esimesena oli sihikul „Kuninga“ baar Vene ja Viru tänava nurgal. Seal sai õlle kõrvale ka teatrit. Koos olid meie kuulsad teatrikorüfeed ja peab tunnistama — teater oli tasemel. Eriti hoos olid Pärn ja Karm. Peale „Kuninga“ baari oli ühes Vene tänava kangialuses avanud oma õllepoe Trumli Sass ja kui juurde arvata veel Väike-Karja õllekelder, oli meie Bermuda kolmnurk kindlalt maha märgitud.

... jaanuar, 1945

Peab ütlema, et esimestel okupatsioonikuudel oli Eestis veel segaduste aeg. Paljudele meist said need segadused elupäästjaks — me saime aega legaliseerumiseks oma kodumaal. Venelased, eesti kommunistid ja korpusepoisid olid veel võidujoovastuses ning varade ja ametite jaotamise tuhinas ega pannud eriti tähele, mis toimub nende ümber. Korpuse mehi pandi ettevõtete direktoreiks, artellide esimeesteks, täitevkomiteede ja külanõukogude etteotsa, rahvakomissariaatide juhtivateks töötajateks jne. Teatav kontingent asus ka tööle nõukogude repressiivorganites ja miilitsas. Kuid mida aeg edasi, seda valvsamaks nad muutusid. Astuti parteisse, kohale jõudsid ka NKVD struktuursed allüksused venelaste kui spetsialistidega eesotsas ja algas Saksa sõjavääs teeninud meeste kui rahvavaenlaste massiline jälitamine. Meie õnneks olime suuremas osas selle aja jooksul jõudnud juba legaliseeruda, see tähendab, olime saanud heade inimeste kaasabil endile mingid isikuttõendavad dokumendid, mõnel küll vale nime all ja võltsitud. Algas inimjaht, kus elu hinna määras igaühe leidlikkus ja oskus vaikida. Kokku aeti Eestis taga 50 000 noort meest. Kuid oldi hiljaks jäädud. Meie püüdmine ei osutunud enam kergeks tööks. Pealegi oli meil abilisi.

Esimestena langesid siiski lõksu mehed, kes ei osanud suud pidada ja saatsid hukatusse iseendid ning paljud oma võitluskaaslased. Karistuseks oli enamasti „25+5“. See tähendas 25 aastat sunnitööd Gulagis ja pärast karistuse kandmist viis aastat asumist Siberis. See oli praktiliselt surmaotsus, sest 25 aastat Gulagi pole veel keegi välja kannatanud. Need mehed kadusid vaikselt meie hulgast igaveseks. Nende „süü“ pruukis seisneda vaid selles, et nad olid kandnud saksa mundrit või Omakaitse käiselinti. Saksa mundri kandmine oli raske poliitiline kuritegu, mis eestlaste puhul ei kuulunud sõjavangi staatuse alla. Ühtki eestlast, kui NSVL kodanikku, ei vaadeldud sõjavangina, vaid kodumaa reeturina, kellele ei olnud ükski karistus küllalt range.

Teisena langesid püünisesse lihtsameelsed maapoisid, kes ei võtnud tõsiselt põrandaaluste raudset reeglit — koju ega tuttavate juurde ei tohi ilmuda. Külas on kõik teada, kõik tunnevad üksteist ja seal on raske ennast varjata võõraste pilkude eest. Sõjaväest koju tulnud perepoeg on kohe kõigile teada. Pealegi oli küla tol ajal juba jõudnud kihistuda. Seal olid tekkinud isiklikud vaenusuhted uusmaasaajate ja jõukamate taluperede vahel. Tihti olid need suhted märgistatud veretöö või väljasaatmistega. Valitses „vendetta“ õhkkond. Saksa okupatsiooni ajal olid talumehed, kelle talud lõhuti ja maa ära võeti, esimeses ägeduses teinud palju kurja külaproletariaadile. Nüüd oli saabunud tasumise tund. Maksti kätte ja sellepärast olid külaelus kaebused ning arreteerimised tavaline nähtus. Oli vaja ainult väikest märguannet ja miilits ning korpusepoisid olid agarad haaranguid ellu viima. Silm silma, hammas hamba vastu! See oli tol ajal külaelu põhimõte. Et vältida kogu talupere arreteerimist ei tohtinud poisid end kodus näidata. Mindi siis metsa, koobastesse või linna. Nii nagu keskajalgi, linnaõhk tegi vabaks. Küll mitte juriidiliselt, kuid linnas oli lihtsam end peita. Algas esimene maanoorte lahkumine maalt. Peaasi — vaenlase silma alt ära.

Rääbalasti käis ka nende maapoiste käsi, kes jõudsid õigel ajal veel metsa minna. Kokku võis 1944.a. sügistalvel Eestimaa metsades varjata end umbes 20 000 poissi. Mitteametlike andmete järgi tapeti neist umbes 4 000. Nende poiste tegevuse eesmärgiks ei olnud mingid relvastatud diversioonid vaid üksnes enda peitmine. Tõsi, mõned suuremad vastupanuliikumise grupid olid aktiivsed, kuid sellest ei saa teha mingit üldistavat järeldust. Metsavendlus oli Eestis organiseerimata. Negatiivseid üldistusi nende meeste tegevusest tegi kohalik võim, et õigustada oma terrorit kättesaadud metsavendade kallal. Mehed kartsid metsast välja tulla. Ja õigustatult, sest venelaste terror möllas kõikjal. Mida aeg edasi, seda lootusetumaks läks nende meeste elu. Varjata end aastate viisi metsas punkrites ja koobastes oli masendav perspektiiv. Pealegi vajasid need mehed tagalat toidu ja informatsiooni saamiseks. Oodatud „valget laeva“ aga ei tule ega tule. Ka tagala lõigati neil ära 1949.a. taluperede suurküüditamisega, kui venelane vedas loomavagunites Eestist Siberisse üle 20 000 talupere liikme, enamikus naised ja lapsed. Nii läksidki tihti mehed välja lootusetutele üritustele.

Mu ristiisal oli kaks poega. Mõlemad olid Saksa sõjaväes. Noorem, Harri, 1926. aastakäigu poiss oli mopitud Saksa sõjaväkke vaid paar kuud enne Eesti okupeerimist venelaste poolt. Lõpetas just kevadel Tallinna V Kommertsgümnaasiumi. Sõja ajal läks kaduma. Mõned head aastad hiljem käisin ristiisa matustel. Kui kõik peielised olid läinud, avanes vaikselt kõrvaltoa uks ja lävele ilmus viirastuslik vahakuju — Harri! Ta oli mind ainsana usaldanud ja julges nüüd ilmuda päevavalgele. Ta oli kõik need aastad istunud oma peiduurkas ahju taga. Alati, kui saabusid külalised, istus ta seal ega näidanud end kellelegi. Ega jutuajamisest meil tol korral suurt asja saanudki, ta oli unustanud rääkimise. Hiljem käisin nende juures tihti ja alati ajasime Harriga juttu. Ta ei julgenud välja tulla, sest vangla ja Siberisõit oli kindel. Amnestiat veel ei olnud ja mina ei osanud ka talle midagi soovitada. Niiviisi istus ta vabatahtlikus vangistuses tervelt 19 aastat. Legaliseerus alles 1963.a. Harri oli vist Eesti viimane „metsavend“. Nüüd töötab Harri kirikuõpetajana ühes Eesti koguduses, kuid elu on hävitatud. Pole perekonda, pole lapsi ega lapselapsi. Ühe noore mehe elu jooksis tühja ja selles on süüdi vaid ajaloolised tõmbetuuled. Kompensatsiooni sellele ei saa siin olla.

(Järgneb)

KALLIS RELVAVEND: UUENDA OMA „VÕITLEJA“ TELLIMIST!

EESTI VÕITLEJATE ÜHINGU SUVEPÄEVA PÜHITSEMINE THIRLMERES

Eesti Võitlejate Ühingu Austraalias traditsiooniline suvepäev peeti 10. oktoobril Sydney ligidal Thirlmeres. Päiksepaisteline kevadpäev meelitas suure hulga linlasi maale sõitma, küll Sydneyst, Wollongongist ja Newcastle'ist, koos Võitlejate Ühingu sõprade ja külalistega.

Juba varakult olid kohal Ühingu juhatuse liikmed, Seltsi Maja lipuvardasse tõmmati üles Võitlejate Ühingu lipp ja köögis askeldasid perenaised ettevalmistusi tegemas maitsvaks lõunatoiduks.

Suvepäeva koosviibimise ametliku osa avas esimees ksv. Kenn Oidermaa, kes tervitas kõiki osavõtjaid ja külalisi, millele järgnes lühiülevaade Võitlejate Ühingu tegevusest. Esimene Eesti Võitlejate Ühing sai teoks Saksamaal aastal 1949, siis kui paljud olid juba emigreerunud ülemeremaadesse. Eesti Võitlejate Ühing Austraalias asutati 1951. aastal Sydney Eesti Majas. Ühingu eesmärgiks oli koondada kõiki ühiselt mõtlevaid, kindla idee ja sihiga inimesi ühte organiseeritud perre. Võitlejate Ühingu siht ja ideaalid ulatuvad kaugele tagasi, neid võib juba otsida võidukas Vabadussõjas. Iseseisvas Eestis kasvas üles uus eestlaste generatsioon, uhke ja iseteadev sugupõlv, kes võtsid vabadust kui endastmõistetavat asja, hinnates neid, kes võitlesid kätte vabaduse, soovides olla ise ka nende sarnased. Saabuski aeg, kus Eesti noorus pidi haarama relvad oma kodu kaitseks, kättemaksuks vägivaldse idanaabrile, kelle tapmisest ja küüditamisest ei jäänud puutumata vist ükski eestlaste pere, nii võideldi kibeda lõpuni...

Pildil värsked auliikmed Hans Lattik ja Enn Sügis

Võitlejate Ühing Austraalias on tegutsenud edukalt, koondades endiseid Eesti sõjamehi ja naisi, kellede eesmärgid ja sihid on olnud samad, mis Võitlejate Ühingul.

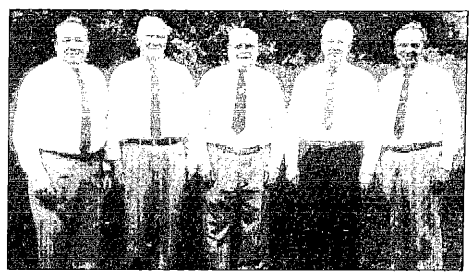
Avasõnale järgnes auliikmetele diplomite üleandmine, kahele teenekale kaasvõitlejale, kes on paljude aastate jooksul teinud tänuväärt tööd Ühingu heaks, need olid ksv. Hans Lattik ja ksv. Enn Sügis.

Järgnesid tervitused Suvepäeva heaks kordaminekuks. Peale ametlikku osa esines pr. Benita Sõra huumorimeelse ettekandega, millele järgnes tugev aplaus. Järgnes maitsev lõunasöök, mis oli valmistatud juhatuse liikmete abikaasade poolt, ksv. Jaan Palumetsa ja ksv. Ottomar Murakase juhtimisel. Tänutäheks said kõik ilusa punase roosi.

Pärastlõunat toimus ksv. Hans Lattiku organiseerimisel loterii, mille sissetulek läks kulude ja toetuste katteks.

Mõnus koosviibimine kestis hilise pärastlõunani, mil alustati kojusõitu. Võitlejate Ühingu juhatus tänab kõiki, kes aitasid kaasa suvepäeva heaks kordaminekuks.

A. Kangro

E.V.Ü. juhtaus: vasakult Jaan Palumets, Kenn Oidermaa, Hans Lattik, August Kangro ja Ottomar Murakas

EESTI SÕJAVETERANIDE LIIT AUSTRAALIAS 30 AASTANTE

(algus lhk. 10)

Kui 1998. aastal valitsus hakkas kodakondsuse seadust pehmendama, protesteerisime tagajärjetult valitsuse ja Riigikogu esimehe ees. 1999. aasta kevadel, kui kol. A. Rebase ümbermatmine polnud valitsuses ega muudes riigiasutustes mingit vastukaja leidnud, saatsime jälle protesti, mis läks peaministrile ja ärakirjad presidendile, kaitseministrile ning Kaitseväe juhatajale. Tagajärg oli, et valitsus määras 40 000 krooni kulude katteks ning Kaitseväe peastaap eesotsas kindral Johannes Kert'iga, toimetas ümbermatmise täielike austusavalduste ja tseremooniaga. Küll aga polnud seal näha ühtegi valitsuse liiget! Siimasin siiski endist kaitseministrit Öövlit ja suursaadik T. Vellistet.

Kuid peamist muret valmistab ikka veel meie idapiiri tagune, endise punase asemel valge-sinne-punane koloss, kes pole oma laiutusiha suutnud ohjeldada. Juba enne esimest maailmasõda Danilevski poolt algatatud panslavismi doktriin, mida kokkuvarisenud Nõukogude Liit agaralt rakendas, laiutab ikka veel vene mõtteilmas. Selle kohaselt tulevad kõik slaavi rahvad ühendada. Vahepealsed väikerahvad tuleb slaavlastesse sulatada. Sama doktrini alusel toetavad venelased serbia võimupüüdlusi Balkanil. Ja sama doktriini alusel püüab Venemaa luua müüti väikeste piiririikide ähvardusest Venemaa julgeolekule.

Venemaa praegune jõupoliitika ja agressioon Tsetsheenias on selge näide eeltoodust. Ka Eesti aadressil on vene poliitikud sõjaliste ja jõumeetmete rakendamist ähvardanud. Läänerriikide tegelased pole muidugi neile väljendustele reageerinud. Peame siiski olema valvsad — Balti riike on ennegi maha sahkerdatud: Moskvas 1939, Teheranis 1943, Yaltas 1945 (veebr.) ja Potsdamis 1945 (juulis).

Laupäeval, 30. oktoobril, tähistas Eesti Sõjaveteranide Liit oma 30 aastast tegevust piduliku koosviibimisega Leedu Klubis, Bankstownis. Isiklikult arvan, et oleme veel hulk aastaid suutelised meie sõjameeste traditsioone ülal hoidma, kuigi küllaltki suur osa meie liikmeskonnast on juba üle 80-ne.

Raivo Kalamäe

30 AASTAT ABISTADES SÕJAVIGASTATUID

Eesti Invaliide Toetava Naisringi Torontos aastapäev

Möödunud pühapäeval tähistas Eesti Invaliide Toetav Naisring Torontos oma abistava tegevuse 30. aastapäeva. Organisatsiooni tähtsust Toronto ühiskonnas ja kaugemalgi näitasid 300 osavõtjat, kes täitsid Eesti Maja suure saali, elades kaasa selle organisatsiooni tagasivaatavale päevale.

Helju Salumets kõnelemas

Kohe avamisel asus teadustajana oma ülesandeisse Helgi Sooaru ja viis selle ameti sujuvalt läbi lõpuni, andes kõigepealt avasõnaks ruumi Naisringi esinaisele Helju Salumetsale. Loetledes külalisi ütles kõneleja, et tahtnuks nimede esireas näha meie armastatud ja lugupeetud aupeakonsul Ilmar Heinsoo ja tegi siis ettepaneku: saadame talle tugeva aplausi, mis teda tervendaks. Kõneleja jätkas:

Täna esitan teile 30-aastase rahalise ja tegevusaruanded. Oleme uhked, et 30 aastat intensiivset abistamistööd pole meid veel teinud jõuetuks ja nördinuks, olgugi, et aastad teevad oma töö. Ikka jätkub energiat ja ideid, kuidas abi pakkuda neile, kes kodupinna kaitsmisel kaotasid oma tervise ja nooruse rõõmu. Mitmed aastakümned oleme hoidnud oma embuses neid õnnetuid vigastatud sõjamehi, kes pidid jääma Saksamaale, kui terved välja rändasid, alustamaks uut elu võõrsil.

Naisring kasvas välja Võitlejate Ühingu naisringist, mis tegutses ainult kaks aastat. Põhimõtted ja eesmärk jäid samaks, aga oli tahtmine ise oma tegude eest vastutaja olla.

Eesti Invaliide Toetav Naisring Torontos alustas tegevust 21. jaanuaril 1969 oma põhikirja ja kodukorraga. Esimeseks esinaiseks valiti Lisanne Vaher. Algas kiire raha kogumine loteriide ja moenäituste korraldamisega. Saksamaa oli tol ajal peamine koht, kus asusid sõjainvaliidid. Vigastatud Sõjameeste Kodu Schönaus oli valminud ja suurem hulk mehi oli nimekirjas. Sinna suunasimegi oma kogutud raha, valmistades jõulurõõmu lastele, perekondadele ja toetades Schönau maja fondi. Meie abistav käsi ja helde süda aitas hoida meeste moraali ja teadmist, et nad pole unustatud.

Nüüd on Schönau maja müüdud ja keegi ei tea, mis sai müügist saadud rahadest? Ei ole ka kusagil ajakirjanduses sellest juttu olnud. Miks sarnane vaikimine? Maja oli ehitatud ühiskonna annetustega. Võib-olla peame siin valjemalt küsima, kuhu on müügist saadud raha suunatud? Meie teada pidi see järjepidevuse korras minema üle Tallinna Vigastatud Sõjameeste Ühingule. Oleks hea, kui asjaosalised sellest ajakirjandusele teataks, mis hoiaks ära väärarvamused.

Geislingenis asus Vigastatud Sõjameeste Koondis ja Lüübekis sõjapimedad, kes olid kõige halvemas olukorras. Kohtumine nendega 1986. aastal Heidelbergis oli pisarateni liigutav. Nende elukuunal kustus traagiliselt. Aastate jooksul on Saksamaale saadetud abina 72.000 dollarit.

Pärast Eesti taasiseseisvumist oleme saanud sooja kontakti Tallinnas asuva Eesti Vigastatud Sõjameeste Ühingu juhtkonnaga. Nad on väga tänulikud meie abi eest. Palju on vanu, üle 80-aastaseid, kellele antakse lisatoetusi. Eesti riik pole veel oma vigastatud sõjamehi väärikalt austanud ega abistanud. Siiani on Eestisse saadetud toetust ligi 25.000 dollari suuruses, näidates naisringi heldeid käsi ja sooje südameid.

Toetusi on antud ka asukohamaa organisatsioonidele, nagu Eesti Maja, noorsooorganisatsioonid, vabadusvõitlejad, Ehatare, Eesti Vabariigi Konsulaat, laste suvelaagrid jne. Kokku 30.000 dollari suuruses. Nagu näete, on summad üsna suured, nagu võiks arvata, et oleme rikkad. Raha oleme saatnud abivajajatele ja see ongi meie rikkus, et Taevaisa on andnud meile õilsad eesmärgid ja kambavaimu, abistamaks neid, kes seda väärivad.

Tänu kuulub teile, kes meie tööd on hinnanud, eesotsas Eesti Sihtkapital Kanadas, meie naisringi ristiisa. See on teile, armsad sõbrad, meie rahaline aruanne. Loodame, et selle kinnitate.“

Kõne lõpus osutas ta tähelepanu suure saali põhjapoolsel seinal olevale 145-le suurendatud fotole, milles on hetki möödunud aastaist ja töö tegijaist, millega on väärt tutvuda. Näituse on valmistanud Emil Eerme, keda selle töö eest tänati, aga kohe laiendati tänu ka kõigile naisringi liikmeile, kes on oma panuse andnud aastakümnete kestel.

Lõpuks ütles kõneleja, et naisringil on veel neli asutajaliiget ja üks auliige, kes kutsuti ette ja kinnitati rinda roosiõied. Marta Tiido, asutaja ja auliige, Eevi Moks — eluaegne laekur, Irje-Ann Pihlberg ja Leida Roosimäe.

Järgneva kontserdiosa avas sopran Õnne Laikve, lauldes K. Türnpu „Üksainus kord“ ja P. Ardna „Varsakabi“, klaveril saatis Asta Ballstadt, vormides need tundeküllaseks elamuseks. Teisena laulis bariton Avo Kittask T. Vettiku „Sügislinnule“ ja S. Purre „Ma näen“, maalides eriti viimases silmade ette kodumaa olemuse. Saatjana jälle A. Ballstadt.

H. Sooaru tutvustas peokõnelejat Vello Edermad, kes on sündinud Rakveres kooliõpetajate pojana. Kodumaal alustatud kooliteed jätkas Saksamaal, keskkooli lõpetas Baltimore'is ja ülikoolihariduse omandas Washingtoni Ülikoolis välispoliitika, ajakirjanduse ja massikommunikatsiooni aladel. Reservohvitser kapteni auastmes USA armee vastuluure erialal.

EITNT asutajaliikmed. Vasakult: Marta Tüdo (auliige), Eevi Moks, Leida Roosimäe, Irje-Ann Pihlberg, esinaine Helju Salumets.

Foto: Siegfried Preem

Praegune elukutseline ajakirjanik, välissuhete politoloog, infoagentuuri uuringute osakonna spetsialist N. Liidu, Ida-Euroopa, USA — N. Liidu suhete, NATO desarmeerimiste küsimuste ja välismeedia reageeringute alal. Mitme väliseestlaste keskorganisatsiooni juhatuse liige ja esindaja USA poliitikas. Töötanud juhtivatel kohtadel Ameerika Hääle juures, alguses Eesti osakonnas, siis AH Euroopa keelteosakonna asedirektorina.

Aastast 1995 Eesti ja Välis-Eesti ajalehtede kaastööline, Eesti Rahvuskomitee Ühendriikides aseesimees, ÜEKN aseesimees ja esindaja Washingtonis, Ühendatud Balti Ameerika Komitee esimees ja nõukogu liige, kelle tööd vääristas EVK 1997.a. teeneteristiga „Erilise panuse eest Eesti iseseisvuse taastamise võitluses“. Alati astunud välja baltlaste eest.

Kõneleja pidas väga sisuka kõne meie rahva ja riigi tänasest olukorrast, vaadeldes kohti, kus eesti rahval puudub julgus oma rahvusriigi ülesehitamisel. Ta küsis, kuhu on see julgus kadunud, mis oli laulva revolutsiooni ajal? (Kõne ilmub meie ajalehe järgmises numbris.)

Kõnele järgnes kontserdiosa teine pool, kus Õ. Laikve laulis A. Scarlatti „O cessate di piagarmi“ ja C. Saint-Säensi „Mon Coeur s'ouvre a ta voix“ ooperist „Samson ja Delila“. A. Kittask esitas C. Gounod „Avant de quitter ces lieux“ ooperist „Sevilla habemeajaja“. Lisapalaks laulis P. Tammeveski „Üksainus õis“ ja koos Õ. Laikvega „Viin, Viin mu unelm sa“.

Tervituste eel loeti ette aupeakonsul Ilmar Heinsoo tervitus: „Soovin, et see töö jätkuks.“

R. Tralla tervitas EVLK esimehena ja ÜEVK sekretärina, hinnates abistamistöö suurust. Ü. Tamre märkis 30 aasta jooksul tehtud tööd, kus südameheadusega ulatati abistav käsi sõjavigastatuile. Suurim on moraalne toetamine, et neid pole unustatud. E. Reinas tänas Eesti Ohvitseride Kogu poolt selle suursuguse töö eest ja meenutas omapoolseid juhtumeid sõjamehena ja laagris. Maakondliku Esinduskogu esimees J. Vihma õnnitles, öeldes, et nad on raha ja moraalset abi saatnud sinna, kus seda kõige enam vajati.

Eesti Maja esimees O. Piil tõi sülemi roose ja hindas nende tegevust suureks saavutuseks. TEVÜ esimees R. Moks soovis edaspidiseks jõudu ja indu ning ulatas ümbriku.

Kirjalikult tervitasid rüütliristi kavaler Harald Nugiseks ja Eesti Vigastatud Sõjameeste Ühing Tallinnas, imestades, et Kanadas leidub naisi, kes veel 55 aastat pärast sõja lõppu toetavad invasõdureid, nüüd ka viis aastat Eestis. Esimene esinaine Lisanne Vaher ütles tervituses, et kõik naised on olnud sangarid, kes on andnud toetusi sõdureile. Veel tervitasid EKKT esimees Mai Järve ja T.E. Maleklubi poolt Lembit Joselin.

EITNT on korraldanud nende aastate jooksul meie ühiskonnas väga populaarseks saanud moenäitusi-moeparaade. Elustamaks seda osa 30. aastapäeval, esitasid modellid Helve Arro, Cherene Bajin, Gaby Bajin, Tiiu Bayko, Tiina Kaunismaa-Thomas, Merike Laigna, Elle-Mai Laikve, Ene Migur, Ann Pajuäär, Elva Palo, Valve Tali, Lea Vares-Greenwood, Ellen Valter ja Christine Watson väga stiilseid õhtukleite. Paraadi lõpul kogunesid kõik lavale, kus neid tänati roosidega. Elle-Mai Laikve laulis kaks soololaulu A. Ballstadti klaveri saatel.

Siis tegi Ene Paulus teatavaks, et kava on läbi ja tänas kõiki, kes olid kaasa aidanud ühe parima koosviibimise korraldamisele meie ühiskonnas. Lõpuks avaldati roosidega tänu esinaisele Helju Salumetsale ja sooviti talle tugevat tervist edaspidiseks tööks.

Järgnes õhtusöök, mille eel ütles söögipalvuse õp. Jaan Nuga, kes palus tervist ja tugevust naisringile ka tuleviku tööks. Koosviibimine järgnes veel sünnipäevatordi maitsmisega.

Väga kaunis oli Ene Miguri lavakujundus, kus lihtsusega oli saavutatud ülim ilu, rippuvad tähed olid nagu rikkad tegevusaastad. Hilda Truupere oli oma kunstipärase käekirjaga kujundanud kava esilehe.

„Vaba Eestlane“

DR. VET. KAPTEN JAAK KUKK — 95

Eesti Vabariigi aegne kutseline ohvitser ja Sõjaväe veterinaar arst Jaak Kukk tähistas 8. novembril möödunud aastal oma 95-ndat sünnipäeva Floridas, Sarasota linnas, kus tema elab üksinda pääle oma abikaasa Salme kaotust. Kõrge sünnipäevalaps on sündinud Viljandimaal, Võisiku vallas talupidaja pojana.

Lõpetas 1909.a. Odiste Ministeeriumi kooli ja jätkas õpinguid Tartu Reaalkoolis. Sügisel 1923.a. siirdus Tondi EV Sõjakooli, mille lõpetas suurtükiväe nooremleitnandi aukraadiga 1926.a. ja määrati teenistusse Tartu Ratsarügementi. Immatrikuleerus 1928.a. Tartu Ülikooli loomaarsti teaduskonda, mille lõpetas paralleelselt sõjaväeteenistusega 1936.a. ja määrati Tartu 3. Suurtükiväe vet.-arstiks.

Hiljem oli ka lektoriks Sv.-väliteenistuse alal Tartu Ülikooli juures. Asus Rootsist Kanadasse, kus ei tunnistatud Tartu Ülikooli diplomit ja tuli siirduda USA-sse, kus seda kitsendust ei olnud.

Akadeemiliselt kuulub Korp! Fraternitas Tartuensis'e liikmeskonda, olles selle asutaja liige ja auvilistlane. Endised EV sõdalased ülemaailmselt soovivad kõrgele juubilarile ladinlikult: MUITOS ANNUS!

RT

TÄHELEPANU

Veel on saadaval Pataljon „NARVA“ ajalugu

II „TERASEST TUGEVAMAD“ Hind C$30.00

III „VISADUS VÕITIS“ Hind C$20.00

koos saatekuluga

Tellimised koos rahaga saata otse Tartusse aadressil:

Olev Ritson

Kalda tee 42-7 50707 Tartu, Estonia